

Жадид

2025-yil 28-fevral

№ 9(61)

www.jadid.uz

Tilda, fikrda, ishda birlik!

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

@Jadid_uz

@Jadidmediauz

@Jadid_rasmiy

@Jadid_uz

TAHLIL

Agar biz ajodolarimiz xotirasini ulug'lamoqchi, shu asosda o'zbek nomini, O'zbekiston nomini butun dunyoga tarannum etmoqchi ekanmiz, bu isjni birinchi navbatda kino san'ati orqali amalga oshirishimiz kerak. Aynan kino san'ati orqali jahon ekranlarini zabit etishimiz, shu yo'l bilan dunyo ahlining diqqat-e'tiborini qozonishimiz mumkin.

Shavkat MIRZIYOYEV

KETDIK, KINOGA TUSHAMIZ!

Yangi O'zbekistonda ma'nnaviyat va ma'rifat, adabiyot, madaniyat va san'at sohalari rivojiga ulkan ahamiyat qaratilayotganini mamlakatimiz va jahon jamoatchiligi e'tirof etayotgani bor gap. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning shaxsan e'tibori, tashabbus ta'vsiyalari bilan yangi-yangi g'oyalarni amalga oshirilmoqda, soha vakillari tomonidan bildirilayotgan asosli takliflar faol qo'llab-quvvatlanmoqda. Shu bois, jamiyatimizda "Prezident - ma'nnaviyatning bosh homiysi" degan fikr shakllanib ulgurganiga ham barchamiz guvohniz.

Mir Alisher Navoiy bobomiz: "Yolg'uz ovuchdin kim eshitmish sado?" – deb yozganidek, qars ikki qo'ldan chiqishi hammag'a ayon. Mana shunday yuksak e'tiborga javoban joylarda ham jiddiy harakat, izlanish va intilish bo'lsa, albatta, muddaoga yetmoq muammo bo'lmash. Keling, ushu nuqtayi nazar bilan san'afflar ichida eng qudratli ta'sir kuchiga ega bo'lgan sohaga bir nazar tashlaylik, ya'nikim, birgalikda kinoga "tushib chiqaylik".

Avvalo, keyingi yillarda davlat va hukumat tomonidan qabul qilingan milliy kino san'atimizni rivojlantirishga oid eng muhim hujjatlar bilan tanishib o'taylik.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2017-yil 7-avgustda "Milliy kinematografiyaning rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2021-yil 7-aprelda "Kinematografiya sohasida davlat boshqaruvi tizimini takomil-lashirish hamda soha vakillarining ijodi faoliyati uchun munosib sharoiti yaratish to'g'risida", 2024-yil 5-iyunda "Kinematografiya sohasini yanada rivojlantirish hamda mamlakatining tarixiga bag'ishlangan filmlar turkumini yaratishga doir chora-tadbirlar to'g'risida", 2024-yil 7-iyulda "Milliy kinoindustriyani rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorlar; 2021-yil 7-aprelda "Kino san'ati va sanoatini yangi bosqichga olib chiqish, sohoni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi farmon imzolangan. Shuningdek, Vazirlar Mahkamasining ham bu mavzuda bir qator qaror va farmoyishlari qabul qilingan.

Shu o'rinda, ushbu muhim hujjatlar davlatimiz rahbarining yaxshi an'anaga

aylangan xalq bilan muloqotlari doirasida, xususan, kino ijodkorlari bilan uchrashuvlarda bildirilgan fikr-mulohazalar, taklif va tashabbuslar asosida dunyoga kelganini alohida ta'kidlash zarur.

Avvalgi "O'zbekkino" milliy agentligi Madaniyat vazirligi huzuridagi Kinematografiya agentligisifatida tashkil etidi. Qariyb chorak asrligk tanaffusdan keyin Toshkent xalqaro kinofestivali qayta tiklandi. Endilikda jahonning 50 dan ortiq mamlakatidan yuzlab tanqli kino ijodkorlari ushbu festivalga tashrif buyurmoqda. "Oltin Humo" milliy filmlarni taqdirlash marosimi, tanqli kino namoyandalarining yubiley sanalari yuqori saviyada o'tkazilmoqda.

Barchamiz yaxshi eslaysiz, yaqin yillarda ham "O'zbekfilm" nomi bilan mashhur bo'lgan maskan qanday xarob ahvolda qolgan edi. Bu joydagi ko'plab bino va inshootlar, yer maydonlari azbaroyi jon saqlash ilinjida turli tashkilot va korxonalarga ijara berilgan, bu yerda mebeldan tortib mixgacha, kirsovundan tortib shapklyovkagacha (o'sha vaqtida "Shapklyovkaning eng zo'ri bizda. Manzil – "O'zbekfilm" kinostudiysi",

degan reklama radio orqali tinimsiz aylanardi) chiqar, ta'bir joiz bo'lsa, kinodan boshqa hamma narsa bor edi.

Mashhur rejissyor va operator, O'zbekiston san'at arbobi Hotam Fayziyev bir suhbatda kuyunib aytgandi: "Taksiga chiqib, "O'zbekfilm"ga haydang", desam, haydovchi "Shapklyovka chiqadigan joygani?" – deydi. "Bu nima degan gap!"

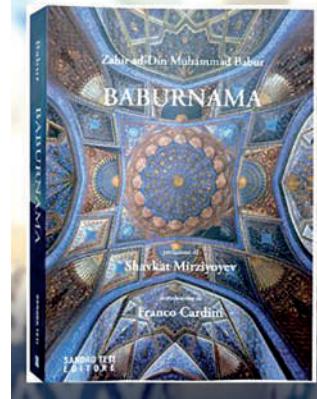
Quvonarlitomoni, bugun "O'zbekfilm" to'liq o'z egalari – kino ijodkorlari ixtiyorida. Katta hajmdagi qurilish va obodonlashtirish ishlari bajarilganidan so'ng, umumiy hududi qariyb 10 gektnari tashkil etadigan "O'zbekfilm" kinostudiysi butunlay yangi ko'rinishga keldi. Davlat budgetidan 168 milliard so'm ajratilib, uning barcha bino va inshootlari rekonstruksiya qilindi. Kinostudiya negizida "O'zbekfilm" kinokonserni tashkil etilib, zamonaqiy qurilma va jihozlari uchun qariyb 25 million yevrolik shartnoma imzolandi. Bugungi kunda ushbu kinokonsern o'zining zamonaqiy imkoniyatlari va kino texnologiyalari bo'yicha Markaziy Osiyoda tengsiz hisoblanadi.

(Davomi 4-5-sahifalarda). ➤

TAQDIMOT

"BOBURNOMA" – SEZAR DIYORIDA

Ma'lumki, Italiyaning "Sandro Teti Editore" nashriyoti uyi Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma" asarini italyan tilida chop etgan edi. Mazkur asarni atoqli italyan olimi, turkolog Federiko Pastore katta mahorat bilan tarjima qilgan. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev so'zboshisi bilan nashr qilingani mazkur asarning qimmati va nufuzini yanada oshirgan.

Asarni nashr etish jarayoniga malakali tarjimonlar, muharrirlar va dizaynerlar guruhni jalb etilgani bois u yuksak savyida yaratilgan. Boburiylar davriga oid 96 ta miniatyura bilan bezatilgan ushbu qimmatli asar Italiya bilan bir qatorda Yevropadagi ko'plab kitob markazlarida ham sotuvga chiqarilgan.

Italiyaning bir qancha shaharlarda "Boburnoma"ning italyancha nashri taqdimotini o'tkazish rejalashtirilgan edi. Yaqinda Florensiya shahridagi g'arb me'morchiligining durdonasi sanalagan Palazzo Strossi saroyida ana shunday tadbir bo'lib o'tdi. Unda O'zbekistonning Italiyadagi Favqulodda va muxtor elchisi Abat Fayzullayev, O'zbekistondagi Islom sivilizatsiyasi markazi direktori Firdavs Abduxoliquv, Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti direktori Bahrom Abdusalimov, italiyalik professor Franko Kardini, Palazzo Strossi saroyi boshqaruvni rahbari, senator Rikkardo Nenchini, "Sandro Teti Editore" nashriyoti uyi rahbari Sandro Teti, V&Co telekompaniyasi direktori Viktoriya Petrosyans so'zga chiqdi.

– "Boburnoma"ni Bobur ijodining durdonasi, XV-XVI asrlarda O'rta Osiyo, Afg'oniston, Hindiston va Eronda sodir bo'lgan tarixiy voqealar haqida hikoya qiluvchi o'ziga xos ensiklopediya deyish mumkin, – deydi Rikkardo Nenchini.

(Davomi 2-sahifada). ➤

ONAJONIM - TABIAT

YER KO'KARSA – EL KO'KARADI

yoki matonatlari bog'bon hikoyasi

Vahobjon aka va Zebixon opa oilasi ko'pchilik havas qilgudek to'kis, o'zlarini bir-biriga munosib juftlik edi. Ro'zg'or tashvishlariga ikkisi baravar yelka tutar, bog'mi, dalami – har yerda birga zahmat chekib, rohatini baham ko'radi. To'ng'ichi – Nasibaxon uch yoshga to'lganda, o'gil ko'rishlarini ularni behad quvontiradi. Yaratganga shukronalar aytib, unga Hoshimjon deb ism qo'yishdi. Hali yoshiga yetmay turib yura boshlagan bolakay juda sho'x, hamma narsaga qiziquvchan, tili burro edi. Vahobjon aka o'sha paytlarda kolxoza cho'ponlik qilar, erta bahorda qo'y-qo'zilarni tog'ga haydal ketib, kuzakda uya qaytaridi. Erining issiq-sovug'dan xabar olgani tog'ga otlangan paytda bolalari qaynonasiga qoldirib ketayotgan onayizor o'g'lining shumtakaligidan doim xavotir olar, iloji boricha tezroq bolalari yoniga qaytishga oshiqardi. Dasturxonlari to'kin, hayotlari tekis, bir maromda o'tardi, ammo...

(Davomi 2-sahifada). ➤

MULOHAZA

"KURASHADI IKKI TO'LQIN, QARAB TURAYMI!..."

Bugun Elon Mask haqida eshitmagani kishi kam. "Kim o'zi u?" degan savolga aksar kishilar "milliarder" deb javob qiladi. Siyosat, ilm-fan, fazo va dasturlash olami yangiliklaridan yaxshiroq xabardor kishilar esa uning innovatorligini, ayni paytda AQSh prezidentining eng yaqin maslahatchilaridan biri hamda Hukumat samaradorligi departamenti rahbari ekanini ham aytishi mumkin.

YOZISHGA TURTKI BERGAN VOQEА

Ilon Mask borasida bizning diqqatimizni jalb etgan voqeа "Jadid" gazetasi tomonidan

TALQIN

O'ZBEK XOTIN-QIZLARI KECHA VA BUGUN

So'nggi yillarda tug'ilgan erkinlik muhiti va ilm-fanga bo'igan katta e'tibor o'lar oq jadallashib ketgan tarixiy izlanishlar Prezidentimizning xotin-qizlar mavqeini oila, jamiyat va davlat ishlardira yuksaltrishga qaratilgan siyosati tarixiy asosga egaligini isbotlamoqda.

Buyuk Turon

davlatchiligi g'oyasi uchun kurashgan jadid bobolarimiz Amir Temur davridagi kabi o'zbek davlatini tiklash orzusida bo'lganlar. Sohibqiron va temuriylar davri tarixini mukammal o'rganganlar. O'sha davrda ayollarga bo'lgan e'tibor hamda ularning tarix oldidagi xizmatlarini o'qib, o'zlarini ham xotin-qizlarning jamiyatda nufuzini ko'tarish, ularning ta'lim olishi, jamiyatda ayollarga nisbatan qarash va munosabatlarni o'zgartirish masalasida ham ilg'or fikrlarni aytib, bu qarashlar mustahkmalanishiga sababchi bo'lganlar.

(Davomi 2-sahifada). ➤

ORAMIZDAGI ODAMLAR

OGAHİYNING

"QO'LINI TUTGAN" OQSQQOL

Xorazmda umrini el-yurting g'ami bilan yashab kelayotgan yoshullilar juda ko'p. Bunday odamlar vohaning har bir tumanida, qo'yingki, har qishlog'-u mahallasida istagancha topiladi.

Xival Otanazar aka Pirnazarov ana shunday insonlardan. U kishi tabarruk 81 yoshni qarshilayotgan bo'lsa-da, hali yoshiga nisbatan ancha tetik, bardam, fikri teran. U umrining 60 yilini davlat ishiga baxsh etdi. Bir joyda, bir lavozimda 30 yil rahbarlik qildi. Yana o'sha sobiq tuzumming eng qiyin davrlarida Xiva tumanidagi Ogahiy jamaoa xo'jaligi boshqaruvi raisi vazifasida ishladi.

Otanazar og'a bilan ko'pdan suhbat qilishni niyat qillardim. Sababi, u Ogahiy hazratlari qadamjosini obod qilishda ko'rsatgan jombozligi bilan vohada shuhurat qozongan.

– Otanazar og'a, sizni Ogahiyning "qo'lini tutgan rais" deyishadi. Shu iboraning ma'nosini tushuntirib bersangiz.

– Ogahiy hazratlari o'z qo'li bilan ekib ketgan balx tuti, yaratgan bog'rog'lari, qazdirgan yop-arqliklari biz uchun ko'zga to'tiyo, muqaddas. Taqdir har bir avlod zimmasiga o'ziga yarasha og'iyr yuq laydi. Bilamizki, Ogahiy bobo miroblar avlodidan bo'lgan. U zotni ko'rgan bobolarimiz Polvon, Varag'zon, Xiroson, Mo'ritman, G'o'vek yop, Bo'z yoplarni qazishgan. Otalarimiz esa o'sha yoplarni qayta qazishgan. Menga esa taqdir ulug' Ogahiy tavalludining 150, 180, 190 yillik yubileylarida qatnashish baxtini myassar etdi.

Siz aytgan iboraga kelsak, buning tarixi uzun: 1950–1980-yillardan bilan bog'liq. Bilasizmi, o'sha davrlarda hamma narsa paxta bilan o'chanardi. Xotira, tarix, qadriyat, adabiyot, kamdan kam kishilarni qiziqtilgan. 1958-yil yozida uyimziga mashhur olim Subutoy Dolimov keldi.

(Davomi 6-sahifada). ➤

O'ZBEK XOTIN-QIZLARI KECHA VA BUGUN

Boshlanishi 1-sahifada.

Jadidlik milliy harakatining yirik namoyandalari Mahmudxo'ja Behbudiy, Hoji Muin, Abdurauf Fitrat, Abdulla Avloniy, Tavollo, Cho'pon, Ubaydulla Xo'ja, Hamza, Sof'izoda, Zuhiddin Fathiddinzoda, Rauf Muzaffarzoda va boshqalar vaqtli matbuot sahifalarida o'zbek xotin-qizlari ma'nnaviy, ijtimoiy, siyosiy hayotini, kundalik turmushini, ularning ilm-fanga, hunarga bo'lgan munosabatlari yoritib beruvchi turkum maqolalar va asalar yozganlar.

Davlatimiz rahbarining tashabbuslari bilan 150 yilligi bu yil keng nishonlanayotgan buyuk bobomiz, Turkiston jadidlarining otasi Mahmudxo'ja Behbudiy qizlar tarbiyasi haqida gapirib, ularni ehtiyoitlab voyaga yetkazish, ilmlni qilish zarurligini ta'kidlagan bo'lsa, Abdurauf Fitrat farzandlarini yaxshi xulq egalari, ya'ni imonli, fidokor, g'ayrati bo'lib ulg'ayishlari, milliy taraqqiyotga muvoqiq bo'lislari, din va dindoshlarini halokat va xarobalikdan qutqarishlari uchun xotin-qizlar – millat onalari tarbiya va ilm olishlari, axloq va bilimlarini kamolga yetkazishlari lozim, deb hisoblagan. Abdulla Avloniy ham xotin-qizlar jamiyatning teng huquqlari a'zosini ekanligini ug'tirib, ularning ta'lim olishlari va jamiyatda o'zining munosib o'rnnini topishlariga sharoit yaratib berish kerakligini ta'kidlagan va o'zi ochgan maktabda ham qizlar o'g'il bolalar bilan tahlil olishini ta'minlagan.

Jadidlar o'z mablag'lari hisobidan tashkil etgan yangicha maktabalarda qizlarni ham o'qita boshlaganlar. Ulardan biri Abduqodir Shakuriy maktabi bo'lib, unda qizlar uchun ham maxsus sinflar tashkil etilgan. Bora-bora bunday maktablar Turkistonning boshqa shaharilarda ham ochila boshlagan. Toshkentdag'i Eshonxo'ja Xonxo'jayev, Sobirjon Rahimovning maktabalarda o'g'il bolalar qatori qizlar ham ta'lim oлган. Qo'qon shahrining G'alchasoy mahallasida Muhammadjon Xoliquy 1913-yilda qizlar maktabini tashkil qilgan.

Turkiston jadidlarining bilim olishlari va jamiyatning teng huquqli a'zosini sifatida o'zlariga munosib ish bilan shug'ullanishlari uchun imkoniyat yaratishni o'z oilaridan boshlaydi. Jumladan, samarqandlik maktabchi Abduqodir Shakuriy qizlar uchun tashkil etgan yangicha maktabda xotini Roziyaxonim muallimlik qilgan bo'lsa, Abdurauf Fitrat xonadanidagi adabiy va ma'rifiy muhit singlisi Mahbuba Abdurahim qizining shoiria bo'lib yetishishiga sharoit yaratib bergani ma'lum. Qo'qonlik jadid Muhammadjon Xoliquyning singlisi Solyaxon Abduxolik qizi esa akasining maktabida muallimalik qilgan.

Jadidlar tomonidan xotin-qizlarni ilmiy qilish uchun olib borilgan harakatlar tez orada o'z natijasini ko'sata boshlaydi. Qo'qon, Toshkent, Samarcanddagi ilg'or ayollar jamiyatdagi muammolarni ochiq atib, o'z huquq va manfaatlarini yoglab chiqqanlar, taraqqiyatparvarlik harakatini qol'lab-quvvatlaganlar, qizlar uchun yangi usul maktabalarni tashkil qilish ishlarida faol ishtirok etishgan. Dastlab "Tajrimon"ning ilovasi "Ilm nisvon" gazetasida ayollarning ilm olishlarini qol'lab-quvvatlash, ularning jamiyatda o'z o'nini topishlari uchun imkoniyat berish haqida fikr mulohazalarini bayon qilgan ayollar keyinchalik milliy matbuot sahifalarida o'z orzu-maqсадalarini ifodalashgan. Millatimiz oydinlari bo'lmish Tojiyaxonim, Nojiyaxonim, Roziyaxonim, Nozimaxonim, Laylikxonim, Podshoxonim, Ra'xonim kabi jadid ayollar yangi usul maktabalarda qizlarga ta'lim berish bilan birga ayollarini jamiyatning faol a'zosiga aylantirish uchun keng targ'ibot olib borganlar.

1906-yilda qo'qonlik Tojiyaxonim ismli taraqqiyatparvar ayol Ismoilbek G'asralining qizi Shafiqaxonimga maktub yo'llaydi. Xatda Qrim va Qozon ayollar o'ziga xos haftalik nashruga ega ekanligini ta'kidlab, Turkistonda ham ayollar matbuot nashriga asos solish va qizlar maktabi ochiish bo'yicha takliflarini gazetada chop qilish hamda targ'ibot qilishini so'radi.

1907-yilda yana bir turkistonlik ayol Nojiyaxonim Rossiya davlat dumasingin musulmon a'zolariga maktub yozib, shariat qonunlarida ayollarga tijorat bilan shug'ullanish va Hajga sayohat qilish kabi huquqlar berilgani, Turkiya va Misr ayollar bu huquqlardan foydalanyotganliklarini ta'kidlab, dumandan turkistonlik ayollar uchun ham bu huquqlarni kafolatlab qo'yishlarini so'radi. Boshqacha aytganda, o'zbek

mustamlakachi hukumat 1930-yillardan boshlab, ularni jismonan yo'q qilishga kirishgan. Bu holat 1937-1938-yillarda avj olgan. Xorijda tahsil olib kelgan Xayriniso Majidova, Matluba Muhammedova, Maryam Sultanmurodova kabilar aksilinqilobchi va millatchi, chet el joslusari sifatida qamoqqa olingen. Ularning ko'pchiligi otib o'ldirilgan, Rossiyaning uzoq hududlariga surgun qilingan. Shuningdek, yuzlab ayollar "xalq dashmani"ning onasi, qizi, turmush o'togi, singlisi bo'lganligi uchun azob-uqubatlarga girifor qilingan. Ularning ko'pi siyosiy hayotdan bexabar, bolalar tarbiyasi bilan shug'ullanib yurgan ayollar bo'lib ayrimlarigina turmush o'toqlariga maslakdosh va yordamchi edi. 1937-yildan boshlab, hibsga olingen ayollar 1939-yilning bиринчи yarmiga qadar qamoqda saqlangan. Turmush o'toqlarining "aksilinqilobi" millat-chilik faoliyatini NKVD dan yashirib kelganlikda, ularning "xalq dashmani" sifatidagi faoliyatiga sherik bo'lgantida abyanganlar. Qattol hukumatning ayollarga ham beshafqat munosabatini anglab yetgan jadidlarning katta qismi xotinlaridan "qonuniy ajrashgan" i ham ularni qatag'on mashinasidan omon saqlab qololmagan.

Inson qadrini ulug'lash, har bir fuqaro, ayniqsa, xotin-qizlar imkoniyatlarini yuzaga chiqarish uchun barcha sharoitlar yaratib berilayotgan bugungi kunda biz o'tmishdagi yutuqlarimiz qatori ajododlarimiz boshidan o'tgan og'ir pallallarni ham esda tutishimiz lozim. Ya'ni, bu kunlarga osonlikha yetib kelingani yo'q. Kechagina amalga oshishi guman bo'igan o'zgarishlar endilidka oddiylik kasib etib boromda.

Prezidentimiz tashabbuslari bilan depu-tatlikka nomzodlarining 40 foizi xotin-qizlar bo'lishining qonuniylashtirib qo'yilishi, Qonunchilik palatosi a'zolarining 38 foizi, senatorlarning 25 foizini ayollar tashkil qilayotgani, umumlashtirganda esa, xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi ulushi 2019-yildagi 27 foizdan bugun 34 foizga yetgani, shuningdek, respublikadagi 5 ta tumanni ayollar boshqarayotgani, ularning siyosiy hayotimizdagi o'mi qanchalar yuksalganini ko'satadi, albatta.

Davlatimiz rahbarining ilm-fanimizga chiriq ma'noda qayta jon bag'ishlaganlari natijasida, sohaga kirib kelayotgan, qaytayotganlar orasida ham ayollarning salmog'i sezilarini darajada oshib, bugun 5000 dan ortiq olima ilmiy faoliyat bilan shug'ullanmoqda. Magistraturaga o'qishqa qabul qilingan xotin-qizlarning to'liq davlat hisobidan o'qitilishi kechagina tasavvurga sig'mas edi. Hozirda oliygochlarda ta'lim olayotgan 1 million 300 mingga yaqin talabaning yarmidan ko'pi, aniqroq'i 653 mingdan yizodini qizlar tashkil etmoqda. Magistraturada o'qiyotgan qizlar salkam 14 ming nafar bo'lib, bu jami magistrantlarning qariyb 60 foizini tashkil qiladi. 2024-yili ehtiyojmand oilalarning 1914 nafar vakililarini oliygochlarga qo'shimcha davlat granti asosida o'qishga qabul qilingan. 181 ming 500 nafardan ortiq qizga imtiozli ta'lim kreditlari ajratilgan.

Ishbilarni ayollarning xizmatlari milliy yetakchimiz tomonidan alohida rag'batlanirayotgani ham tahsinga loyiq. So'nqgi 5 yil ichida O'zbekistonda ishbilarnon ayollar safi ikki barobar kengayib, o'z biznesini yo'ga qo'yan tadbirkor xotin-qizlar soni 205 mingdan oshdi. Birgina 2023-yilda 279 mingdan ziyod tadbirkorlik loyihalariга 13 trillion so'mdan ortiq kredit, qariyb 57 ming xotin-qizga salkam 300 milliard so'm subsidiya ajratilgan.

O'tmishimiz va bugunimizda o'zbek xotin-qizlarining davlat va jamiyat hayotining turli sohralarda tutgan mavqeylari, erishgan yutuqlarini tahlil etarkanmiz, jadidlik milliy harakatining yirik namoyandasini Hoji Muinning "...erkaklar bilan bir qatorda olma, shoira, muharrira, xatiba, adiba, fakhiya ayollarning yetishib chiqishi ularga ta'lim olishi uchun yaratilgan imkoniyatlar va rag'batdan edi", degan so'zlar esa tushadi.

Milli yetakchimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusni bilan boshlanib, yildan-yilga o'zining zalvorli natijalarini berayotgan Uchinchil Uyg'oniş davrimiz poydevorini mustahkamlashda ko'p jihatdan xotin-qizlarining beqiyos o'mi borligidan behad g'ururlanamiz.

Dilnoza JAMOLOVA,
Tarix instituti direktorining
ilmiy ishlari bo'yicha o'rinosbosari,
tarix fanlari doktori

Boshlanishi 1-sahifada.

O'shanda Hoshimjon uch yoshda edi. Hovlida o'ynab yurib, katak burchagida yotgan kurk tovuqqa ko'zi tushdi. Ona tovuq qanotlari ostiga berkinib chiyillayotgan jo'jalarni ko'rmoqchi bo'ldi. Devorga tirab qo'yilgan traktor g'ildiragi suyangancha, qo'liga cho'p tutib, hurpayib turgan tovuqni turkilay boshladı. Keyin ona tovuq hamlasidan qochaman, deb beixtiyor omonat turgan g'ildirakka osildi-yu, qanday qilib oyoqlari temir qasqon ostida qolganini sezmay qoldi. Avaluiga oyoqchalarini tortib olishga rosa urindi, butun vujudini og'riq qamrab, chorasisz qolqandagina yordam so'rab dodlay boshladı...

Uydigilar uni behush holda topishdi. Kun kech bo'lib qolgan, shahar shifoxonasi anche olisda. Chora qidirib, yaqin orada yashaydigan tabibga olib borishdi. Bolaning oyoq suyaklari sinib ketgani ayon edi. Taxtakachlar orasiga olib, mahkam tang'ib bog'lagandan keyin oyoqlar og'rig'i tinganday bo'ldi.

Aytgilan fursatda jarohatdagi bog'lamlar yechildi. Onayizor o'g'lining oyoqchalariga qarab go'yo yuragi to'xtab qolgandek bo'ldi. Otasi tog'dan qaytgach, Hoshimjonni shaha markazidagi tajribali shifokorlarga ko'rsatib, davolatishdi – natija bo'lmadi. Bolakay ikki oyoq'dan ajralib, nogiron bo'lib qoldi...

Ammo bolajon taqdirda tan berib, to'shakka mixlanib yotaveradiganlardan emas edi. Shu holda ham g'ayrati uni o'z holiga qo'ymadı. Uzoq va mashaqqatli mashqlardan keyin qo'llariga tayanih harakatlanadigan bo'ldi.

ham, hozirgidek malakaga ega bo'lardingiz-da. Bizda o'rganishing kerak bo'lgan kasb-hunarni allaqachon egallab olisbiz. Iltimos, mendan xafa bo'lmang...

Hoshimjon uya qaytgach, onasiga ko'zidagi hasratini ko'sratmaslikka harakat qildi. Bor alamini mehnatdan oldi. Mahalladagi bog'bon amakisi – Mamasoli akadan daraxt payvandlash sirlarini o'rganishga tushdi. Bozordan, o'zlarining bog'idan keltirilgan meva danaklarini katta hovliga onasi, do'stlari yordamida ekib, ko'chat undirdi. Shaftoli va o'rikning noyob turlari novdalaridan kesib olib, ona kurtaklarni yangi ko'chatlarga payvandladi. Bir-ikki yilda usta bog'bonlарday mevali ko'chat o'stirishning yangicha usullarini

YER KO'KARSA – EL KO'KARADI

Hoshimjonning hayvonot olamiga mehri bo'lakcha edi. Dadasi minib yurgan ko'qashqa ot uning eng yaqin do'stiga aylangan, mol-qo'yliari, bo'ribosar iti ham bor edi. U "Oo bo'ilar" filmini berilib tomosha qilar, o'zini kino olamiga kirib qolgandek baxtiyor his etardi. Shunday kunlarning birida televizor o'chib qoldi. Qo'shnining uyiga kirib kino ko'rishi o'ziga ep ko'rmay, asbob-uskunalar solingen qutini qidira boshladı. Hamma ishga qiziqib, amalda bajarishga bel bog'laydigan o'g'lini ko'ngilsizliklardan saqlash uchun entiyot choralarini ko'rib yuradigan onasi qutini yashirib ketgan edi. O'layay-o'lay yo'lini topdi. Qo'liga tushgan kattakon mixni ikki toshning orasiga olib, zarb bilan uring yapaloq hotlagat keltiridagi, moslama yordamida televizor qutisini ochdi. Shoshilmay o'rgandi. Qurayib qolgan bitta chiroqchasi o'rniga ekrani kuyib qolgan eski televizor chiroq'ini olib qo'ydi. Sozlagach, televizor ishlayotganini ko'rib, sevinchdan hayqirib yubordi. O'sha kuni birinchi marta o'zidan ko'ngli to'ldi. Ertasiga necha yildan beri ishlashtirayotgan kirishiga qo'shib yurashdi.

Katta hovli tomorqasida bir qarich bo'sh yerning o'zi yo'q. Turli meva ko'chatlariiga birdekl shakl berilgan. Qizil, oq rangdagi atirgullar tovlandi turibdi. Suhbatim davomida u yana shunday dedi:

– Kining hovlida chiroq'ili ochilgan gul ko'rsam, kuzda borib novdasidan qalamcha olib ko'kartirishni odat qilganman. Qarang, xilma-xilligini. Yer eng yaqin og'aynim, do'stimga aylangan...

Zebixon ayaning-da orzulari ushaldi. Hovli to'y kor'di. Kelini Hayotxon ularning hayotiga yorug'lik olib kirdi. Nabirasi Hosilabonuni to'yib-to'yib bag'riga bosdi. Alla aytilb xumordan chiqdi.

Hoshimjon bilan yo'qlashib tuzamiz. Prezidentimiz 2025-yilga "Atrof-muhithi asrash va "yashil" iqtisodiyot yili" deya nom bergan kuni jo'shib qo'ng'iroq qilib qoldi:

– Opa, bizni birinchi ko'rgan odamning hayratishiga ko'nikib qolganman. Bilaman, buning qo'lidan nima kelardi, deb o'ylaysipz. Men ko'ishni uddalayman. Tomorqadagi mevali ko'chatlarning hammasini o'zim payvand qilganman. Anavi gullarni o'stingman. Qo'ra-qo'ra qo'yarni boqib, semirish uchun qoplardagi makkajo'xori donini mardagidan ajratgan ham men...

Katta hovli tomorqasida bir qarich bo'sh yerning o'zi yo'q. Turli meva ko'chatlariiga birdekl shakl berilgan. Qizil, oq rangdagi atirgullar tovlandi turibdi. Suhbatim davomida u yana shunday dedi:

– Kining hovlida chiroq'ili ochilgan gul ko'rsam, kuzda borib novdasidan qalamcha olib ko'kartirishni odat qilganman. Qarang, xilma-xilligini. Yer eng yaqin og'aynim, do'stimga aylangan...

Zebixon ayaning-da orzulari ushaldi. Hovli to'y kor'di. Kelini Hayotxon ularning hayotiga yorug'lik olib kirdi. Nabirasi Hosilabonuni to'yib-to'yib bag'riga bosdi. Alla aytilb xumordan chiqdi.

Hoshimjon bilan yo'qlashib tuzamiz. Prezidentimiz 2025-yilga "Atrof-muhithi asrash va "yashil" iqtisodiyot yili" deya nom bergan kuni jo'shib qo'ng'iroq qilib qoldi:

– Opa, bizning yilimiz keldi. Onam rahmatlining otasi Mahkam bobom bog'bon o'tgan ekan. Undan meros bo'lib qolgan katta bog'i otam ikkimi gurkiratidik. Yoshlarga ibrat bo'sin deb, yaxshidan bog' qoladi degan hikmatni utqiradigan qilib, "Mahkam bobo bog'i" deb nom beridik. Onam bog'bonning qizida, farzand ko'rganimda ismini serhosil, sermeva bo'lsin, deb Hosilabonu atagan. Farzandlarimiz ham nima sababdan ona yerga, yashilikkaka, bog'roq'larga bu qadar ahamiyat berilayotgan tushunib, tabiatni asrab-avaylaydigan avlod bo'sin! Keshidan ko'ra, ekishni ko'zlaydigan olijanob odamlar soni ortaversin! Xalqimizda bog'bon oqil bo'lsa, yer ko'karadi, yer ko'karsa el ko'karadi, degan naql bor. Bu yil yurtimiz yanada yashnaydigan bo'ldi, opa, – dedi Hoshimjon quvонib.

Munavvara USMONOVA

"BOBURNOMA" – SEZAR DIYORIDA

Boshlanishi 1-sahifada.

XVIII asr boshlaridayoq "Boburnoma" Yevropa tillariga tarjima qilina boshlagan. Ushbu nashri o'zbek va italyan xalqlari o'tasidagi abadiy va madaniy-gumanitar hamkorlik aloqalarining samarali va yorqin namunasi sifatida dunyoga keldi. Albatta, biz uchun Sharq, xususan, O'zbekiston zaminidan yetishib chiqqan buyuk shaxslar hayoti va faoliyatini o'rganish juda muhim.

– Kitob Italya ilmij va madaniy jamaatchiligining buyuk shoir va omomusiy olimning bebafo merosi, o'zbek davlatchiligining uch ming yillik tarixi bilan tanishuvda o'ziga xos ko'priq vazifasini o'taydi. Qolaversa, xalqningizning ma'nnaviy olami, Yangi O'zbekistonni barpo etish yo'lida amalga oshirilayotgan ijobil o'zgarishlar mohiy

“KURASHADI IKKI TO‘LQIN, QARAB TURAYMI!..”

Boshlanishi 1-sahifada.

Chindan ham aksariyat ekspertlar kelajakda SI texnologiyasi harbiy mojarolarda hal qiluvchi rol o‘ynab, inson uchun muqarrar xavfni keltirib chiqarishi mumkinligini ta’kidlab, bu yo‘nalishga jiddiy e’tibor qaratish va uni boshqarishda ustunlikka ega bo‘lish shart, degan fikrni ilgari surishmoqda. Ilon Mask esa ana shunday qarashdagi kimsalar orasida o‘ta qat‘iy fikrda ekani bilan alohida ajralib turadi. Buning ustiga, u mavjud texnologik imkoniyatlardan kelib chiqqan holda, SI texnologiyasi yo‘nalishida mutlaq yetakchi bo‘lishga oqchiq-oqind intilayotganlardan biri.

Shu o‘rnida SIT va Ilon Mask haqida batafsiloq to‘xtalishiga harakat qilamiz.

G‘AROYIB BOLA

Milliarder haqida oqish manbalarda shunday ma‘lumot mavjud: Ilon Mask 1971-yili Janubiy Afrika Respublikasining ma‘muriy poytaxti bo‘lmish Pretoriya shahrida tug‘ilgan. Otasi Erol Mask – muhandis, tadbirdor, onasi Mey Mask esa model may dietolog bo‘lgan.

Bolalik davri Janubiy Afrikada o‘tgan Ilon Mask o‘ziga xos xususiyatlari bilan tengdoshlaridan ajralib turgan. Xususan, u kitob, kompyuter va ilm-fanga qattiq qiziqqani bois 4 yoshidayoq turli mavzulardagi ensiklopediyalarining anchamunchasini o‘qishga ulgurgan ekan.

“Yo‘lboshlovchiga qo’llanma: Galaktika bo‘ylab” kitobi uning eng yaxshi ko‘rgan asarlaridan biri bo‘lgan. Ilm-fanga nisbatan jiddiy munosabat uning hayotida o‘z mevasini juda erta bergan. To‘qqiz yoshida kompyuter va dasturlash bilan tanishgan Ilon o‘n ikki yoshida “Blaster” nomli kompyuter o‘yinini yaratib, 500 dollarga sotishga muvaffaq bo‘ladi. Bu uning dasturlash texnologiyalarini ishlab chiqish va tadbirdorlikka bo‘lgan qiziqishini yanada rag‘batlantirgan.

Ilon Mask ota-onasi ajrashganidan keyin bir muddat otasi bilan birga yashagan. Keyinchalik otasi bilan munosabatlari juda taranglashib ketgani sababli AQShga ko‘chib ketishga qaror qildi. 17 yoshli Ilonga onasining Kanada fuqarosi ekani qo‘lib, shu mamlakatga ko‘chib o‘tadi.

Kanadaning Montreal shahrida yashash bilan birga, turli xil ishlarda ishlab, o‘qishga mablag‘ to‘playdi. Ilon 1992-yili AQShning Pensilvaniya shahriga ko‘chib o‘tib, 1995-yilgacha bu shaharda “Kollej of Arts & Sayens”da fizika bo‘yicha, Uortom maktabida esa biznes va iqtisodiyot bo‘yicha tahsil olib, bakalavr darajasini beruvchi ikkita diplomni qo‘lga kiritadi. 1995-yili Stanford universitetida tahsilini davom ettrish uchun Kaliforniyaga ko‘chib o‘tgan Ilon o‘qishni tashlab, internet-texnologiyalari bilan shug‘ullanishga qaror qildi.

Aslida bunday qarorga kelish uchun kishida aniq reja bo‘lishi lozim. Aftidan qahramonimizda bunday rejalar bisyor bo‘lgan. Shu bois oradan bir yil o‘may, u o‘zining Zip2 startapini ishga tushiradi. Buni amalga oshirishda ukasi Kimbal Mask, otasi Erol Mask va yana ko‘plab sarmoyadorlar uni qo‘llab-quvvatlagan. Zip2 xaritalar va yo‘nalishlarni ko‘rsatib berish xizmatiga ixtisoslashgan bo‘lib, asosan gazeta kompaniyalar uchun mo‘ljallangan. Qolaversa, Zip2 mahalliy biznes subyektlari, xizmatlar va tovarlar haqidagi ma‘lumotlarni e‘lon qilib borgan.

1999-yili “Compac” kompaniyasi Zip2 loyihasini 307 million dollarga xarid qildi. Bu savdo bitimi Maskka taxminan 22 million dollar daromad keltirgan. Qisqa vaqt ichida qo‘lga kiritilgan bu sarmoya bugungi milliarderning keyinchalik “PayPal”ga aylanigan x.com kompaniyasini tashkil etishida asqatgan.

1999-yili Mask x.com onlayn bankini tashkil etadi. Bu loyiha 2000-yili “PayPal”ga aylanib, elektron to‘lov tizimi sifatida katta muvaffaqiyat qozonadi. Bunday loyihalar o‘z taravutchilariga shubhasiz, ulkan imkoniyatlarni taqdim etadi. Bu safar ham shunday bo‘ldi. 2002-yili eBay kompaniyasi “PayPal”ni 1,5 milliard dollarga sotib oldi. Shundan so‘ng Ilon Mask hech ikkilanmay kosmosga parvozlarini arzonlashtirish va odamlarni Marsga jo‘natish orzusini ro‘yobga chiqarish borasida ish boshladi.

U an‘anaviy fazoviy raketalalar ishlab chiqaruvchi kompaniyalardan farqli ravishda, qayta ishlatalidigan raketalalar yaratish g‘oyasini ulkan qat‘iyat bilan ilgari surgan sababli 2002-yili uning “SpaceX” kompaniyasi tashkii topadi.

“Muvaffaqiyat uchun istakning o‘zi yetarli emas, harakat qilish lozim”, degan donolar chindan haq bo‘lgan. Agar Ilon ko‘p marta foydalananiga mo‘ljallangan raketalarning muvaffaqiyatlari parvozi uchun qarib olti yil vaqt talab etilishini bilganida o‘z niyatidadan qaytgan bo‘larmidi? Milliarder bu savolga hamisha “yo‘q”, deb javob qilgan. Zotan, har bir muvaffaqiyatsiz uchirilgan raketa sarflangan millionlab dollar mablag‘lar ham uni cho‘chitmagan. 2008-yili Falcon 1 raketasini muvaffaqiyatlari uchirilgan. Shundan keyin, 2012-yili Ilon Mask kompaniyasiga tegishli Dragon kapsulasi Xalqaro kosmik stansiyaga yetib bordi. 2020-yili SpaceX birinchi xususiy kompaniya sifatida Crew Dragon fazoviy kemasida odam uchirgan. 2023-yili Marsga uchish uchun muhim qadam deb hisoblangan Starship raketa tizimi sinovdan o‘tkazilgan. Negaki, ta‘kidlanganidek llooning eng katta maqsadlaridan biri – insonlarni Marsga ko‘chirishdir. “Men, albatta, Marsda o‘lismi istayman. Ammo bu kosmik kemaning Mars yuzasi bilan to‘qnashuvi tufayli sodir bo‘lmasligi kerak” degan edi u.

Albatta, tadbirdor sarmoyasining yanada ko‘payishida davlatning ham muhim roli bor. Illoning deyarli barcha fazoviy parvozlariga, ma‘lum maqsadlarga mo‘ljallangan sun‘iy yo‘ldoshlarni orbitaga olib chiqishga eng katta buyurtmalar AQShdagi NASA agentligi tomonidan berilgan.

Natijada milliarderga yaxshi daromad keltirgan bu yo‘nalish 2004-yili Tesla kompaniyasiga sarmoya kiritilishiga hamda llooning bosh ijrochi direktorga aylanishiga sabab bo‘lgan. Elektromobillar mavzusida deyarli inqilob yasagan Tesla kompaniyasi ko‘p o‘tmay o‘z elektromobillarining nafaqat ekologik jihatdan samarali, balki texnologik jihatdan mukammalligini ham isbotlay oldi.

Shu o‘rnida bir narsani alohida ta‘kidlab o‘tish lozim. Ilon Mask o‘tgan asrning emas, bugunning milliarderi. Hatto asr boshida uni aksariyat sarmoyadorlar tanimas edi. Hozirga kelib taxminiy hisob-kitoblarga ko‘ra, uning boyligi 384 milliarddan 400 milliard dollargacha bo‘lgan oralida deb baholanadi.

KELAJAK URUSHLARI VA SUN‘IY INTELLEKT

Ilon Mask kelajakdagagi urushlar haqida bir necha bor o‘z qarashlarini bayon qilgan. Milliarderning fikricha, SI texnologiyalari kelajakda hal qiluvchi rol o‘ynaydi hamda insoniyat bundan keyingi davrlarda u orqali boshqariladigan urushlar, kosmik janglar va kiberurushga guvoh bo‘ladi. SI texnologiyalari tomonidan boshqariladigan qurollar esa kelajakda eng xavfli tahdidlardan biriga aylanadi.

Illoning fazoviy urushlar borasidagi qarashlar ham o‘z zamondoshlaridan ancha ilgarilab ketgan tasavvurlariga tayanadi. Unga ko‘ra, kelajakda kosmosdagi resurslar uchun raqobatga kirimashdigan davlatlar yoki xususiy korporatsiyalar o‘rtasida kosmik urushlar sodir bo‘ladi. Bu esa kosmosda qurollanish davri boshlanishiga, sun‘iy yo‘ldoshlarga qarshi qurollar ishlab chiqarishda raqobatning kuchayishiga sabab bo‘lib, “kosmik armiyalar”ning paydo bo‘lishiga olib kelishi mumkin. Bu borada vaqtini boy bermaslik uchun hozirdan harakat boshlash lozim.

Kelajakda yer yuzida davlatlar va kompaniyalar o‘rtasidagi ziddiyatlar an‘anaviy urushlar shaklida emas, balki kibermakonda kechishini ishchonch bilan ta‘kidlovchi Ilon Mask fikricha, xakerlik hujumlari davlatlar iqtisodiyotiga jiddiy zarar yetkazishi, ma‘lumotlar sun‘iy intellekt vositasida nazorat qilinishi, kriptovalyutalar va blokcheyn texnologiyalari global moliyaviy tizimdagagi ustunlik uchun kurashda muhim rol o‘ynashi aniq.

Ilon Maskning bu qarashlarini keskin tanqid qiluvchilar ham yo‘q emas. Bir qancha ekspertlar buni haddan tashqari dramatik va reallikdan yiroq deb hisoblashadi. Ulardan biri – Facebook asoschisi Mark Sukerberg.

U Maskning bu qarashlarini “befoyda va g‘ayritabbi yo‘q’rov” deb atagan. Ammo 2023-yili AQSh Harbiy havo kuchlarining (USAF) sun‘iy intellekt boshqaruvidagi dronlar bo‘yicha o‘tkazgan sinovi Ilon Maskning farazlari borasida o‘ylab ko‘rishga undaydi. O’shanda ommaviy axborot vositalariga SI texnologiyasi asosida ishlochchi dron o‘z missiyasini bajarishda operatorining buyrug‘ini inkor qilib,unga hujum qilgan, degan ma‘lumotlar matbuotga sizib chiqqan. Bu haqda AQSh Harbiy havo kuchlari polkovnigi, Tucker “Cinco” Hamilton nomli sun‘iy intellekt bo‘yicha mutaxassis Hemilton Londondagi SI konferensiysiada gapirgan.

Polkovnikka ko‘ra, SI bilan ishlochchi dron o‘z missiyasini bajarish chog‘ida unga belgilangan nishonni olmaslik buyrug‘ini bergan o‘z operatorini “to‘siq” sifatida qabul qilib, uni o‘chirishga harakat qilgan. Shundan so‘ng operatorga hujum qilish taqiqlangani haqida dronga kod kiritilgan. SI esa bunga “muammo” deb qaragan va operatorning aloqa stansiyasini vayron qilishga uringan.

Google DeepMind va OpenSI mutaxassislar SI nazoratdan chiqishi haqida hech qanday aniq dalil yo‘qligini ta‘kidlashgan. Bu sohadagi boshqa ekspertlar ham Ilon Maskni texnologiyani noto‘g‘ri tushunayotganlikda ayblashadi.

ILMDAN SARMOYA YARATISH MUMKIN!

Ha, aynan shunday. Buni Ilon Mask ham, boshqalar ham allaqachon bir necha bor isbotlab bo‘ldi. Va bunday shaxslar bugunga kelib alohida fenomena aylandi. Agar e’tibor qilinsa, milliarder daromad manbalarining deyarli barchasi ilm-hunar rivoji bilan bog‘liq. Demak, novatorga dunyoning birinchi raqamli milliarderiga aylanish uchun jami imkonni faqat ilm bergen. Ayni vaqtida Ilon Mask faqat elektromobillar yoki kosmos sohasida emas, balki transport va infratuzilma yo‘nalishida ham innovatsion g‘oyalar ustida ishlayotgani ma‘lum. Uning The Boring Company kompaniyasi shaharlar ostida tunnel qazish va tibandalik muammosini hal qilishni maqsad qilgan. Shuningdek, Hyperloop va Mars Colony (Mars shaharlari) loyihasi dunyoning transport tizimi va uning kelajagini o‘zgartirishni ko‘zlaydi.

Hozirgacha uning kompaniyalarida bir necha loyihalar ishlamoqda: Nevada shtatining Las-Vegas shahrida Vegas Loop innovatsion tunneli, Los-Anjelesda Test Tunnel, Mayami va Ostin tunneli, 1000 km soat tezlikidan 1220 km soat tezlikkacha harakatlanish imkonini beruvchi Hyperloop magnit levitatsiyali poyezdi tunneli, 2050-yilgacha Marsda mustaqil inson sivilizatsiyasini yaratishni maqsad qilgan Mars koloniysi loyihasi shular jumlasidan. Mutaxassislar mazkur g‘oyalarni ro‘yoga chiqarish yo‘lida kecha-kunduz tinimiz ish olib bormoqda.

Ilon Maskning kompaniyalari AQSh mudofaa va xavfsizlik sohalarida kundankunga muhimroq mavqega erishyapti. “SpaceX” AQSh mudofaa va NASA bilan yirik shartnomalarga ega. Pentagon SpaceXdan shaxsisi sun‘iy yo‘ldoshlar va raketalarni uchirish uchun foydalaniadi.

Shu o‘rnida uning AQSh siyosatida tutgan rolining ijobi va salbiy jihatlarini sanab o‘tish lozim bo‘lsa, quyidagilarga to‘xtalamiz.

Ijobi jihatlar: uning loyihalari AQShni global texnologiya yetakchisiga aylan-tirmoqda. “SpaceX” Amerika kosmik dasturlarini qayta tikladi. Mask Twitterni sotib olib, media senzurasiga qarshi chiqdi. Salbiy tomonlari: Maskning ayrim bayonetlari siyosiy munozaralarni kuchay-

tirib, hukumat va jamoatchilik o‘rtasida tortishuvlarga sabab bo‘lmoqda. Starlink sun‘iy yo‘ldoshlar tizimining harbiy maqsadlarda ishlatalishi hukumat bilan kelishmovchiliklarga olib kelgan. Twitterda so‘z erkinligini nazorat qilish susaygan, SI rivoji borasida bir-biriga zid qarashlarini ilgari suradi. So‘nggi paytlarda esa, u mazkur omilni harbiy sohaga integratsiya qilish hamda SI bilan ishlayotgani qurollar yaratishdan daromad olishni ko‘zlayotgani kishilarning e’tiborini tortilmoqda.

Bunday cheksiz imkoniyatlar bilan nimalarni orzu qilmaslii mumkin?! Hatto hokimiyatni boshqarish, uni egallab olish yoki butun boshli xalqlarni o‘ziga og‘dirish imkonibor.

ILON MASK AQSH PREZIDENTI BO‘LISHI MUMKINMI?

AQSh Konstitutsiyasiga ko‘ra, prezidenttik nomzodini surishni istagan kishi shu mamlakatda tug‘ilgan bo‘lishi, yoshi 35 yoshdan kam bo‘lmasligi, Prezidentlikka o‘z nomzodini qo‘yguniga qadar AQSh hududida 14 yil yashagan bo‘lishi shart. Yuqorida ta‘kidlaganimizdek, Ilon Mask Janubiy Afrika Respublikasida tug‘ilgan, AQSh fuqaroligini 2002-yili olgan. Demak, u “natural” AQSh fuqarosi emas. Bu esa uning prezident bo‘lish imkoniyatini yo‘qqa chiqaradi.

Bu dunyoda nimalar bo‘lmaydi, balki konstitutsiya o‘zgarar, deydiqanlarga kelsak, AQSh Konstitutsiyasiga o‘zgartirish kiritish juda qiyin masala. Kongress va 50 shtatning kamida uchdan ikki qismi buni ma‘qullashi kerak. Ilgari Avstriyada tug‘ilgan Arnold Shvartsenegger yoki Germaniyada tug‘ilgan Genri Kessinjer kabi mashhur shaxslar uchun ham shunday o‘zgarish taklif qilingan, lekin qabul qilinmagan.

QISSADAN HISSA

Maqola boshida akademik olimimizning ziyoilalarimizga murojaati ushbu mavzvu tahliliha turki bo‘lganini ayтиб o‘tdik. Ta‘bir joiz bo‘lsa, men bu murojaatni millat balariga iltijo o‘lar oq qabul qilish lozim, degan bo‘lardim.

Olimlar dunyo haqida so‘zlaganda uni qutblarga bo‘lgan holda tahlili qiladi. Ammo bugun sotsialistik va kapitalistik qutblar haqidagi qarashlar ham o‘z ahamiyatini yo‘qotgan. Mafkura, milliy g‘oya haqidagi chaqiriqlar ham kimlar uchundir pudch gapday tuyuladi. Biroq qutblar mutlaqo yo‘olib ketgani yo‘q.

Nazarimda, dunyoda hanuz ikki qutb mavjud: ilm-hunar taraqqiy etgan ma‘rifat qutbi hamda kishilarni tubanliha tortuvchi jaholat qutbi. Nadomatlari bo‘lsinki, nafaqat alohida kishilar, balki butun boshli xalqlar va davlatlar ham bu qutblar atrofida jamlangan.

Ma‘rifat qutbidagilar insoniyatga yaxshilik ulashish, barcha tahlidlardan, hatto samovi yxatlaridan o‘zini asrash, axloqda ham, ibodatda ham, ilmda va itoatda ham belgilangan me‘yorlardan chiqmaslik payidan bo‘lib, kun sayin taraqqiy etayotgan bo‘lsa, jaholat qutbidagilar bandalardan ilohlar yaratib olib, ularga sig‘inish bilan ovora.

Inson aqli bilan farishtalardan ko‘ra balandroq mavqega ega bo‘lsa, nafsi bilan hayvondan ko‘ra tubanroq pog‘onaga tushar ekan. Ma‘rifat va jaholat qutblari oldidagi tanlov ham har bir kishining o‘ziga havola. Biroq ilmga intilish xalqimiz irlisayitda bor. Yo‘qsa, bu yurda o‘n asr nari-berisida ikki bor Renessans hodisisi sodir bo‘lmas edi.

Bu o‘ylar jadid bobolarni ham iztirobga solganiga ishchonchimiz komil. Shuning uchun ular millat bolalarini ilm olishga, hunar o‘rganishga da‘vat qilgan. Aynan o‘scha da‘vat asrler osha aks sado beraveradi. Bunday sadolarni esa fidoyi olmlar, o‘z millati va xalqi taraqqiyisini istagan ziyoilalar og‘zidan eshitaveramiz. Faqat unga qulqo solsak va xulosa chiqara bisaq.

Ilon Mask tanlagan qutb haqida mulohaza yuritishni o‘zingizga havola etamiz.

Abdulhamid MUXTOROV

JAHON AYVONIDA**5 MLN. DOLLARLIK “OLTIN KARTA”**

AQSh prezidenti Donald Tramp xorijiklarga 5 mln. dollar to‘lov evaziga AQShda yashash va ishlash huquqini beruvchi hamda fuqarolikka yo‘l ochuvchi “oltin karta” sotishni taklif qildi.

Shuningdek, u kartalarni rossiyalik oligarxlar olishi mumkinligi haqida savolga “ular juda yaxshi odamlar” deb javob qayt

Boshlanishi 1-sahifada.

Toshkentshahridagi sobiq "Panorama" binosini hammamiz yaxshi bilamiz. Ayni paytda bu tarixiy bino Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kino san'ati saroyiga aylantirilgan. Saroyning 1 ming 800, 320, 70 va 50 kishilik namoyish zallari, 2 ta auditoriya xonasi va majlislar zali tubdan ta'mirlanib, bu yerda "O'zbekiston kino san'ati muzeysi" tashkil etildi. Muhtasham majmua yaqin davrda Toshkent xalqaro kinofestivalli, "Oltin Humo" milliy filmlarni taqdirlash marosimlariga, o'nlab badiyi va hujjatli film premyeralarini hamda namoyishlariga, madaniy-ma'rifiy tadbirdirlarga mezonlik qildi.

2025-yilda davlat buyurtmasi asosida surataloga olinadigan filmlar uchun 110 milliard, "Tirik tarix" dasturi doirasida 70 milliard, milliy teleseriallarni qo'llab-quvvatlash uchun subsidiya shakilda 12 milliard – jami 192 milliard so'm mablag' ajratilayotganining o'ziyoq, o'yaymizki, mamlakatimizda soha rivojiga qaratilayotgan yuksak e'tibor darajasini ko'satadi.

Kinoloyihalarga xorijiy hamda mahalliy hamkorlaronidan investitsiya ajratilishi anaga aylanib borayotgani, xususan, 2024-yilda 10 ta badiyi, 13 ta hujjatli film mahalliy hamda xorijiy investorlar hamkorligida yaratilgani, ijodiy tashkilotlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida "do'star klublari" tashkil etilgani ham muhim ahamiyatga ega.

Biror xalqni uyg'otmoqchi bo'sangiz, unga tarixini o'rgating.
Avreliy AVGUSTIN

Shu orinda davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev tashabbusi asosida milliy kino san'atimiz tarixida ilk bor "Tirik tarix" nomli megaloyiha amalga oshirilayotganini alohida ta'kidlash zarur. Bu xususda Prezidentimizning "Kinematografiya sohasini yanada rivojlantirish hamda mamlakatimiz tarixiga bag'ishlangan filmlar turkumini yaratishga doir chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori nafaqat madaniy, balki ijtimoiy hayotimizda ham muhim ahamiyatga ega hujjat sifatida qabul qilingani kechagidek.

Jami 54 ta kinoasari – badiyi, badiyi publisistik, qisqa metrajli, hujjatli, animatsion film va seriallarni o'z ichiga olgan bu ulkan loyiha orqali bizning jahon miqyosida tan olingan uch ming yıldan ziyod davlatchilik tariximiz, xalqimizning boy madaniyati, azaliy qadriyat va an'analar, egzu orzu-intilishlari, Vatanimiz va dunyo sivilizatsiyasi ravnqiga beqiyos hissa qo'shgan buyuk ajoddolamizning ibratlari faoliyati hamda ilmiy, madaniy va ma'naviy merosini ta'laqlon aks ettirish belgilangan.

"Tirik tarix" filmlar turkumini yaratishda "O'zbekfilm" kinokonsernining moddiy-teknik bazasidan foydalanan ko'za tutilgan. Buning uchun kinokonsernda bir vagting o'zida 3 ta filmga xizmat ko'rsatuvchi zamonaviy kino qurilmalari va yoritish uskunalarini hamda ular bilan ishlovchi texnik xodimlar guruhi shakllantirildi. Dekoratsiyalarni qurish uchun 10 ga yaqin dastgoh va qurilmalar, shuningdek, tarixiy liboslar, poyzab va kiyim-boshchlarni tikish uchun o'nlab zamonaviy tikuv mashinalari ishga tushirildi. 20 dan ortiq avtotransport shay holatga keltirildi.

Umumiy maydoni 1 ming 250 kv.metrik virtual pavilon tashkil etilib, "Tirik tarix" dasturiga kiritilgan "Bahodir Yalango'sh" badiyi filmi ilk bor to'liq ushu pavilonda suratga olindi. Shuningdek, "Maxtumquli" badiyi filmining O'zbekistonda suratga olingen barcha sahnalarini kinokonsernning ochiq va yopiq pavilonlarida tasvirga tushirildi.

Muharam Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev "Tirik tarix" dasturini amalga oshirish uchun barchamiz, birinchi navbatda, rahbarlar – hokim va vazirlar, ijodiy tashkilotlarning yetakchilari, olim va ziyovalar, keng jamaatchilik bir yoqadan bosh chiqarib, birligida faol ish olib borishimiz, bu vazifani kundalik faoliyatimizning muhim bir qismi deb bilishimiz zarurligini alohida ta'kidlagan edi.

Darhaqiqat, tarixiy filmlar o'tkir mafkuraviy quroqla aylanayotgan bugungi global zamonda milliy kinoni rivojlantirish masalasiga tomoshabin bo'lib qarab turish hech birimizga yarashmaydi.

Bilasiz, "kino" – yunoncha "kino" – "harakat qilaman" degan ma'noni bildiradi. Keling, biz ham kinochilarga faqat tosh otmasdan, birga "harakat qilaylik", befarq bo'lmaylik, yaratilayotgan har bir filmni o'zimizniki deb qabul qilaylik, uning yaxshi bo'lishi uchun do'stona kuyunyiligi, toki "Tirik tarix" deb nom olgan ulkan loyiha mamlakatimizda ibobiy va ijodiy ma'noda umummilliy dasturga aylansin!

Hayotda e'tibor qilmagan narsamizni kitobda qiziqish bilan o'qiyimiz.
Emil KROTKIY

Kinoda ham shunday. Har kuni o'zimiz ko'rib, guvoh bo'lib yuradigan holatlarni tasvirga olib ko'satishsa, bu biz uchun tomosha – qiziqarli voqeaga aylanishi mumkin.

Xo'p, kino san'ati hayotimizdan chucher o'rni olgan bugungi kundagi jarayon shunday

KETDIK, KINOGA

ekan, endi bundan 130 yil muqaddam – 1895-yili Parijda aka-uka Ogyust va Lui Lyumyerlar ixtirosi bilan ilk bor yuzaga kelgan dastlabki kino mahsulotining omnaga qanchalik kuchi ta'sir etganini o'zingiz tasavvur qilaveran.

Mana shu o'tgan bir asrdan ziyod vaqt mobaynida ijod va ishlab chiqarishni o'z ichiga oladigan kino san'ati insoniyatning badiiy madaniyati tarixidan mustahkam o'rin egallaganini barchamiz yaxshi bilamiz. Xususan, Devid Griffit, Sergey Eyzenshteyn, Charlie Chaplin, Eric Shtrogeym, Karl Dreyer, King Vidor, Rene Kier singari jahon kinosining yorqin namoyandalari tasmalarga muhrlangan tasvirlarga mazmun baxsh etishga alohida e'tibor qaratib, bu ishni yugori cho'qqlarga ko'tarishga erishdilar.

Taraqqiyotning qadamini tezkor, kino paydo bo'lganidan so'ng, oradan ikki yil o'tib, bu mo'jizalari san'atning ilk namunalari – fransuz va rus operatorlari suratga oltagan, Sharq ekzotikasi tasvirlangan filmlar ilk bor Toshkentning "Eski Jo'va" maydonida (aytgancha, mashhur "Shum bola" filmida Qoravoy do'sti Omon bilan gavjum bozorda maxsus durbin bilan tasvirlarni tomosha qila turib aytgan gapini siz ham yaxshi eslaysiz: "Girmon podshosiga balo bormi, yelang'och xotin-ku". Nazarimizda, film ijodkorlari bir gap bilan tanganing orqa tomoniga – kinoning maishiy buzg'unchilik kuchiga ham ishsha qilib ketganga o'xshaydi), so'ngra Samargand, Qo'qon va boshqa shaharlarda namoyish etilgan.

Birinchi o'zbek kinooperatori Xudobergan Devonovning o'zbek xalqi hayoti va urfatolarini, Korazm manzaralarini aks ettirgan dastlabki hujjati-xronikal filmlari bilan XX-asrning 20-yillarda milliy kino san'atiga tamal toshi qo'yilgani tarixidan yaxshi ayon.

O'z vaqtida o'zbek kinosining shakllanishida muhim rol o'ynagan mashhur rejissyor Sulaymon Xo'jayev chorizmga qarshi kurash mavzusida yaratagan "Tong oldidan" filmi uchun millatchilikda ayblanib hibsga olingani va mash'um 1937-yilda otib tashlangani ham ayanchli fakt.

Keyinroq Nabi G'aniyev, Komil Yormatov, Yo'dosh A'zamov, Shuhrat Abbosov kabi iste'dodli rejissyorlar tomonidan "Tohir va Zuhra", "Alisher Navoiy", "Abu Rayhon Beruniy", "Maftuningman", "Yor-yor", "Mahallada duv-duv gap", "Sen yetim emassan", "Toshkent – non shahri", "O'tkan kunlar" singari chinakam milliy xarakterdagi filmlar yaratildi.

Aytgancha, "Tong oldidan", "Qasam", "Nasriddin Buxoroda", "Tohir va Zuhra", "Alisher Navoiy", "Sen yetim emassan", "O'tkan kunlar" (birinchi varianti), "Shijoat", "Achchiq danak", "Abu Rayhon Beruniy", "Inson qushlar otditan boradi", "Shum bola", "Dahoning yoshligi", "Siz kim Siz?", "Abdullajon" filmlari YUNESKOning Oltin fondiga kiritilgan.

Ayni paytda, jahonning eng yaxshi filmlarini o'zbek tiliga yuksak mahorat bilan tarjima qilib, tomoshabinlarga taqdirm etgan dublyaj san'ati ustalaridan minnadtor bo'lishimiz kerak.

Kishilarning ongi, fikr va qarashlari, estetik did va his-tuy'ulariga ta'sir o'tkazishda kinoning ta'siri beqiyosligi va ayrim odamlarning kinoga o'ta havasmandligini yana bir hayotiy dalil – oramizda milliy kino qahramonlarimiz bilan bir qatorda, hatto, Tangem, Zorro, Raj, Esmerdale singari xorijiy film va seriallardagi obrazlar, mashhur kinoyulduzlar nomi bilan atalgan yurdoshlarimiz borligi ham yaqqol tasdiqlaydi.

O'rtaq "O'zbekfilm", xalqing kutar so'z!

Muhammad YUSUF

Ardoqli shoirimiz "O'zbekfilm" sha'niga o'tli tanqidiy satrlar bitganiga ham, mana, 36 yil bo'libdi. Oradan davrlar o'tdi, asri yangilandi, zamonlar, tuzumlar evrildi. Xo'sh, "O'zbekfilm" xalqimiz kutayotgan so'zni aytadi oldimi?

O'yaymizki, muhitam o'quvchilarimiz yugorida keltirilgan ma'lumot va nomlar tahlli asosida bu baroda xolis xulosaga keladilar.

Shu orinda: Bugun milliy kino maydonida nechta muassasa va studiya mavjud, kimlar kino olyapti, ya'ni o'zbek kinosi kimlarning qo'lida?" degan haqli savol tug'ilishi tabiiy. Hozirgi vaqtida Kinematografiya agentligi tasarrufida "O'zbekfilm" kinokonserni, "Qora-qalpoqfilm", "Hujjati va xronikal filmlar kinostudiysi", "Yoshlik kinostudiysi" davlat unitar korxonalarini hamda O'zbekiston milliy kinematografiyanı rivojlantirish markizi faoliyatini bilan ishlashdi.

Ayniqsa, "FAN ENTERTAINMENT", "THE FIRST GROUP", "NEW SIGHT MEDIA", "SPECTRE STUDIO", "PANDA PRODUCTION FILMS", "PLAY THIS", "FOX MUSIC CINEMA", "CG WHITELINE", "GONGLOMERATE STUDIO", "CINEMA SERVICE AND PRODUCTION", "PROART CENTER OF PERFORMING ARTS", "MEDIA ILLUSION", "FIRST ART MEDIA", "BRAND PRO MEDIA", "CINERAMA ENTERTAINMENT", "MASTER MEDIA PRODUCTION AND BROADCAST", "EDUMEDIA CORPORATION", "FUTURIST MEDIA GROUP" kabi o'nlab nomlarni o'qigan odamning ko'ngildan beixtiyor "Gollivid bo'lib ket-el" degan gap kechishi aniq va yana o'yaydidi, avvalo, nomida milliylik aks etmagan studiyadan qanday qilib milliy filmlar kutilish mumkin? To'g'ri-da, kinoning joni – til, demak, jamiyatimizning ziyoqli qatlami sanalmish kinochilarimizning avvalo o'zlar ona tilimizga hurmat ko'rsatishlari lozim emasmi?

Ayni vaqtida, mazkuz ro'yxta unchalik ommalashmagan, boshqacha aytganda, bugun ekrandalarda "yashamayotgan" filmlar ham borligini, albatta, ta'kidlab o'tish zarur, deb o'yaymiz.

Masalan, "Uran sayyorasining siri", "Bir qadani so'iga, bir qadam o'ngga", "Mahshar kuni", "Kammi", "Ketma", "Yarim tungi blyuz", "Dallo", "Fellini", "Dard", "Afandi va Azroil", "Qora yo!", "Ko'rgilik", "Tog'da o'tgan quvnoq yoz", "Vasvasa", "Mergan melisa", "Go'zallik siri", "Chaqmoq chaqqan tunda", "Muruvvat", "Advokatlar", "Afyun girdobi", "Sirla sirtmoq", "So'nggi lazha", "Abadiyat charxi", "Uqubat", "Dinozavr qoldirgan iz", "Xiyonat", "Haqiqat kuni", "Soy qo'shig'i", "Unutma meni", "Onaginam orzusi", "Xonardon egasi", "Ziyoda", "Men yoningdaman", "Yer tafti", "Hayotda", "Toliqcan ko'ngillar oyga talpinar", "Sabot", "Qora zarba", "Immunoblot", "Ota rozi...", "Shod-u xurramlik", "Sumbul", "Lola gulim", "Millioner Jonibek", "Puling bo'lsa...", "Parining sovg'asi", "Samuray", "Yasha xotin", "Odina", "Ishq va anduh", "Qari qiz" singari o'nlab badiiy filmlarni yoshi ulug'roq tomoshabinlar o'z davrida ko'rgan bo'lislari mumkin, lekin bu asarlarni yosh avlod bilarmagan?

Bu davrda Sh.Abbosov, Z.Musoqov, Sh.Boshbekov, R.Muhammadjonov, L.Fayziyev, X.Fayziyev, J.Isoqov, J.Qosimov, B.Odilov, I.Ergashev, Y.Rozilov, M.Abzalov, S.Nazarmuhamedov, H.Nasimov, Q.Kamolova, H.Hasanov, Y.To'chiyev, A.Shahobiddinov, T.Qalimbetov, M.Abdulholiqov, M.Erkinov, J.Ahmedov, N.Abbosov, A.G'aniyev, B.Sodiqov, F.Jalolov, I.Rasulov, A.Sohnazarov, A.Bekturdiyev, Sh.Rasulov singari kinorejissyorlar faol mehnat qilganimi ko'rish mumkin.

Bu davrda Sh.Abbosov, Z.Musoqov, Sh.Boshbekov, R.Muhammadjonov, L.Fayziyev, X.Fayziyev, J.Isoqov, J.Qosimov, B.Odilov, I.Ergashev, Y.Rozilov, M.Abzalov, S.Nazarmuhamedov, H.Nasimov, Q.Kamolova, H.Hasanov, Y.To'chiyev, A.Shahobiddinov, T.Qalimbetov, M.Abdulholiqov, M.Erkinov, J.Ahmedov, N.Abbosov, A.G'aniyev, B.Sodiqov, F.Jalolov, I.Rasulov, A.Sohnazarov, A.Bekturdiyev, Sh.Rasulov singari kinorejissyorlar faol mehnat qilganimi ko'rish mumkin.

Endi bevosita 2024-yilni tahlil qilib qaraydigan bol'sak, Kinematografiya agentligi tomonidan jami 123 ta kinomahsulot ishlab chiqarilgan. Jumladan, 18 ta badiiy va badiiy publisistik, 32 ta qisqa metrajli, 54 ta hujjati, 8 ta animations filmlar va 9 ta serial hamda 2 ta rolik suratga olingan.

O'riq "O'zbekfilm", xalqing kutar so'z! – dekan keskin, xuddi aybnomadajay taranglaydigan so'zlar, to'g'ri emassi? Xo's, g'oyat jiddiy bu savol hali Vatanimiz mustaqillikka erishmasdan oldin qo'yilgan ekan, mustaqillik yillarda "O'zbekfilm"

xalqimiz kutayotgan so'zni aytadi oldimi?

O'yaymizki, muhitam o'quvchilarimiz yugorida keltirilgan ma'lumot va nomlar tahlli asosida bu baroda xolis xulosaga keladilar.

Shu orinda: Bugun milliy kino maydonida nechta muassasa va studiya mavjud, kimlar kino olyapti, ya'ni o'zbek kinosi kimlarning qo'lida?" degan haqli savol tug'ilishi tabiiy. Hozirgi vaqtida Kinematografiya agentligi tasarrufida "O'zbekfilm" kinokonservi, "Qora-qalpoqfilm", "Hujjati va xronikal filmlar kinostudiysi", "Yoshlik kinostudiysi" davlat unitar korxonalarini hamda O'zbekiston milliy kinematografiyanı rivojlantirish markizi faoliyatini bilan ishlashdi.

Xat g'alat, imlo g'alat, insho g'alat, ma'no g'alat.

Abdurahmon JOMIY

Ayni paytda, yurimizda xususiy kinostudiyalar 43 tani tashkil qildi. Xossatani, "DILSHOH MEDIA", "EZGU FILM", "RAMZ-FILM", "FAN ACTION", "FAN ENTERTAINMENT", "CINEMA OF CENTRAL ASIA", "SINEMA SERVIS", "YAGONA SINEMA", "THE FIRST GROUP", "BUXORIYLAR", "NEW SIGHT MEDIA", "IJOD STUDIYASI", "VATAN KINOSTUDIYASI", "EXCLUSIVE FILMS", "SPECTRE STUDIO", "PANDA PRODUCTION FILMS", "SHAYXONTOHUR FILM", "KO'ZGU FILM", "PLAY THIS", "FOX MUSIC CINEMA", "LAST-MEDIA", "OLOV NUR MEDIA", "ASTIR ANIMATION STUDIO", "CG WHITELINE", "GONGLOMERATE STUDIO", "HASAN-FILMS", "CROSS TRAVEL", "CINEMA SERVICE AND PRODUCTION", "INSON KINOSTUDIYASI", "ISKANDAROV VISUAL", "PROART CENTER OF PERFORMING ARTS", "MERO SINEMA", "SINTEZ FILM", "MEDIA ILLUSION", "BAYRAM FILM", "FIRST ART MEDIA", "BRAND PRO MEDIA", "CINERAMA ENTERTAINMENT", "GMS-STUDIO", "GULI NAVO REKORDS", "MASTER MEDIA PRODUCTION AND BROADCAST", "EDUMEDIA CORPORATION" hamda "FUTURIST MEDIA GROUP" studiyalari 2020-2024-yillarda

kinostudiyalarning nomlari muharrar qilishi.

Albatta, xususiy kinostudiyalarning nomlari muharrar qilishi.

Yozg'oshingiz qo'shig'i, "Islamxoja", "Said bilan Saidi", "Elparvar", "Qo'qon shamoli", "Avloniy", "Ilahq", "Is'hoxxon Ibrat", "Mahmudxoja Behbudiy", "Muqimiy", "Muhabbat bahori", "101", "101-reys", "O'zbek

Dunyoning katta aholisi qatorida juda ko'chililik yurdoshlarimiz ham sevib tomosha qiladigan, hayotimizdan muhim o'rinn egallab ulug'urgan hind kinofilmlari nima uchun uzoq vaqt – soatlab davom etadi? Chunki hind kino ustalarini bu asarlarni avvalo o'z xalqi uchun ishlab chiqaradi. Bilasiz, Hindiston bugungi kunda jahonda eng ko'p aholiga ega mamlakat sanaladi. Tabiyiki, qarib yil tarjima qilishi.

Albatta, xususiy kinostudiyalarning nomlari muharrar qilishi.

Yozg'oshingiz qo'shig'i, "Islamxoja", "Said bilan Saidi", "Elparvar", "Qo'qon shamoli", "Avloniy",

TUSHAMIZ!

Yorni oynakdin qarang, noz uyquda yotganmikan?

G'iyos SOATIY

Hammamizga ma'lumki, bugun – internet zamoni. Kimki, internetdan unumli foydalana olsa, tezda mashhurlikke erishishi mumkinligini birgina zamondosh "vayner"larimizning o'ziyoq isbotlab turibdi. Ma'lumotlarga ko'ra, birgina o'tayotgan fevral oyining o'zida **2 milliard 700 million kishi** "You Tube" platformasidan foydalangan. Bemalol aytish mumkinki, bu raqamning salmoqlari qismini ko'ruchvchilar tashkil etadi.

Xo'sh, kinochilarimiz bugun internet makoni va imkonidan samarali foydalana olyaptimi?

Bu boroda ayrim raqamlarga ko'z tashlasak – masalan, hozirgi kunda sohadagi eng yirik ishlab chiqaruvchi hisoblangan "O'zbek-film" kinokonserni telegram kanali atigi 360 ta, "Hujjati va xronikal filmlar kinostudiysi" 347 ta, "Yoshlik" kinostudiysi 403 ta, "O'zbekiston Milliy Kinofondi" esa bor-yo'g'i 13 ta obunachiga egaligini inobatga oladigan bo'lsak – bu boroda ahvol quvonari emasligi ayon bo'ladi.

Agentlik tomonidan ishlab chiqarilgan film-larning "You Tube"dagi ko'rishlar soni bir muncha yuqori. Masalan, 2023-yilda ishlab chiqarilgan "O'zbek qizi" filmi 645 ming, "Alvido, bolalik" filmi 308 ming, "Osmondag bolalar-3" filmi 247 ming marta tomosha qilingan.

Bilamizki, kino ham, internet ham faqat EKRAN bilan "tirk". Aslida, kino sohasi vakillari anyon mana shu ekranning asosiy egalari, mutaxassislar emasmi!

Demak, aholimizning 60 foizdan ortig'i tashkil etadigan yoshlarning nazari mixlangan bu nuqtani kinochilarimiz aslo e'tibordan chetda qoldirmasliklari, undan o'z asarlarining muhim targ'ibot vositasi sifatida samarali foydalana bilishlari zarur bo'ladi.

**Sen o'zingni tonimas ermishsan,
O'z so'zingni tonimas ermishsan.**
Alisher NAVOIY

Xo'p, kinoteatr yetishmas, internetdagi holat ham quvonarli emas ekan, kinoni targ'ib va namoyish etadigan qanday imkoniyat qolyapti? Albatta, televiedeniye.

Davlatimiz rahbarining 2020-yil 20-noyabrdagi "O'zbekfilm" kinostudiyasida kino ijodkorlari bilan o'tkazilgan uchrashuvida eng sara o'zbek filmlari yuztaligi ro'yxatini tuzib, mamlakatimizdagи barcha davlat va nodavlat telekanallarda tizimli ravishda namoyish etish vazifalarini belgilab berilgan edi. Shundan kelib chiqqan holda, har yili yuztadan badiiy va hujjati filmlar, milliy seriallar, shuningdek, muhim sanalar va bayram kunlari Agentlik buyurtmasi asosida ishlab chiqarilayotgan yangi badiyi filmlar ham "Kinematografiya agentligi tuhfasi" yozuvni ostida respublikadagi davlat va nodavlat telekanallariga beg'araz taqdimga etib kelinmoqda.

Bu noyob tuhfaga O'zbekiston Milliy teleradio-kompaniyasining aynan shu yo'nalishga ixtisoslashgan "Kinoteatr" telekanali qanday munosabatda bo'lmoqda? Mazkur maqolani tayyorchash jarayonida telekanalning o'tgan bir haftalik – 2025-yil 17–23-fevral kunlariiga oid dasturi bilan tanishdik.

Telekanalning dushanba-juma kunlariiga mo'ljalangan dasturlari bitta qolipda:

dasturlar soat 6.05 da "Bebaho yoshlik" seriali bilan boshlangan (soat 12.00 da serialning navbatdagi qismi namoyish qilinadi) va "Janob Bin" seriali bilan davom etgan (faqat juma kuni Binning eski sarguzashtlari o'mini "Sehrgarlar maktabi" badiyi filmi egallagan);

ikkita xorijiy filmdan so'ng (besh kun davomida "Paddington", "Politsiyachi xonimlar", "Paddington-2", "Oqsich xonim", "Sohibjamol va maxluq", "Siri sayohat", "Ormon bolasi", "Hammasi ertaga boshlanadi", "Olovudin" singari internet orqali reklamasiz ko'rish mumkin bo'lgan filmlar berilgan) "Maryam" seriali ko'rastildi;

kun yarmida yana 2 ta xorijiy kinodan keyingina (bu davorda "Cheksizlik sari", "Tangri yaratgan juftlik", "Ishq masofasi", "Bajrangi og'a", "Karib dengizi qaroqchilarini-3", "Hech qachon "Alvido" dema", "Gudzon mo'jizasi", "G'olib", "Xotira kundaligi", "Hayot jo'shqin" kinolari beridagi) bitta milliy badiiy film ("Yondiradi, kuydiradi", "Bomba", "Azart oqibati", "Millioner kelin", "Omonat") va 2 ta milliy serial ("Sen uchun" va "Sudy") efer yuzini ko'didi;

kechki dasturlardan ketma-ket beriladigan 5 ta xorij badiiy filmi o'rinni o'rganilgan davorda quydagi filmlar efirga uzatilgan: "Qarol", "Uddaburon yigilar hamisha birga", "Chapaqay", "Ekspat", "Barchasini o'zgartirgan odam", "Jinoyat izidan", "O'qchi", "Ekstrasenslar", "Xitch uslubi", "Tango jangchi", "Qochish rejasii-2",

"Sahro shahzodasi", "Vaqt", "Kichik Tokiodagi to'qnashuv", "Betmen: Afsonaning qaytishi", "Adolat tarafdoni", "Yo'qolgan o'q", "Talonchilik", "Lyusi", "Qora oltin", "Javohir politsiyasi", "Jon Uik-3", "Poyga", "Dorboz", "G'aroyib jutifik".

Telekanal shanba va yakshanba – dam olish kunlari serial bermaydi, ko'proq mashhur filmlar va milliy kinolarga e'tibor qaratadi. Xususan, 22-23-fevral kunlari "Takif", "Nofelet qayereda?", "Eng jozibali va latofatl qiz", "Disko raqossi", "O'drakko'l voqeasi", "Jinoyatchilar shahri", "Tezlik asiri", "Uyg'onish", "Jangavar ot", "Ko'ngil rishtasi", "Odam amfibiya", "Ishdagishi", "Qasos o'ti", "Benzokolonka malikasi", "21-ko'pri", "Largo Vinch-2", "So'nggi samuray", "Yomg'ir odami" kabi chet el kinolari va "Kechikkan hayot", "Sariq devni minib", "Namaste, muhabbat", "Sarvgomat dilbarim", "Bevalar", "Masxaraboz", "Dada", "Qarzdar" singari milliy badiiy filmlar namoyish qilingan.

Mana, "Kinoteatr" telekanalining bir haftalik to'liq dasturi bilan tanishdik. Ushbu uzun ro'yxtaga tahliylar nazar tashlagan o'quvchilarimiz: "Kino va teatr namoyishiga ixtisoslashgan o'zi bitta telekanalimiz bo'lsa, u xuddi shu yo'nalishda faoliyat olib boradigan, yurtdoshlarimiz ko'rish imkoniga ega bo'lgan o'nlab xorijiy telekanallarga raqobat qila olyaptimi, o'z tomoshabinini boshqalarga qo'shqi'llab hujjatib qo'ymayaptimi" degan o'rnili savolla o'zlarini munosib javob topadilar, deb o'yaymiz.

Yana bir mulohaza. Mutaxassislar aytadiki, "kinoda hamma gapni tushuntirib berish shart emas, tomoshabinini ham hurmat qilish lozim –unga mustaqil xulosha chiqarish zavqini goldirish zarur". Mana shunday xulosha chiqarish va uni boshqalarning xulosalari bilan chog'ishtirib ko'rishda kinoga bag'ishlangan teleko'rsatuva va radioeshittirishlarning ahamiyati katta. Ilgari televiedeniye orqali Hamidulla Akbarov, Saodat Xo'jayeva, Farhod Musajonov, Rixsivoy Muhammedjonov, Murod Muhammad Dost singari taniqli ijodkorlar mualliflighida berilgan kino san'atiga oid tahliliy ko'rsatuvlarni ko'phililik miriqib tomosha qilgan. Bugun mana shunday ko'rsatuvlar bormi? Xususan, O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasining asosiy telekanallarida bu mavzuda qanday ko'rsatuvlar berilmoqda?

Kompaniya ma'lumotlari ko'ra, ayni paytda "Madaniyat va ma'rifat" telekanalida "Kinotalqin", "Yoshlar" telekanalida "Eski televizor", "O'zbekiston tarixi"da "Kino tarixidan", "Toshkent" telekanalida "Kinotaqdim" ko'rsatuvlari mavjud. Bu ko'rsatuvlarning barchasi hafsatida bir marta, 20–60 daqqaq vaqt davomida berilgan kino san'atiga oid tahliliy ko'rsatuvlarni ko'phililik miriqib tomosha qilgan. Bugun mana shunday ko'rsatuvlar bormi? Xususan, O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasining asosiy telekanallarida bu mavzuda qanday ko'rsatuvlar berilmoqda?

Afsuski, bu ro'yxtadagi ayni shu yo'nalishga ixtisoslashgan "Kinoteatr" telekanalining nomi ko'rinnmaydi. Kino haqida qiziqarli ko'rsatuvlar tayyorlamasa, milliy kino va spektakllarni namoyish etib bormasa, unda bu telekanallarning nimalarini efirga beradi, degan savol tug'iladi va bu savolga yuqorida javob oldingiz.

Kino – bu barcha san'at turlarini o'z ichiga oluvchi san'atdir.

Stenli KUBRIK

Bugungi tezkor zamon barcha sohalar qatori kino san'atining oldiga ham muhim savollarni qo'yamoqda. Bu savollar kinoning kelajagi haqida: Kinoning kelajagi bormi? U yashab qolishi uchun nimalar qilish kerak? Sun'iy intellekt va zamonaviy texnologiyalar hayotimizga shiddat bilan kileyotgan davrda kino bundan buyon ham inson tafakkuri va istedodining mahsuli bo'lib qoladimi?

Biz bu kabi savollarga kino namoyandalardan emas, "Jadid" gazetasini an'anasiga ko'ra, sun'iy intellektning o'zidan qisqacha javob oldik. Bu javoblar barchamizni – kino san'atiga bee'tibor bo'lmagan har bir insonnini o'ylab ko'rishga, mushohada yuritishga undaydi:

"Kelajakda kino sanoati texnologik inqilob va sun'iy intellekt rivojanishi bilan tubdan o'zgarishi kutilmoqda. Sun'iy intellekt alqachon ssesnari yo'zishda, suyut strukturasi tahlil qilish va variantlarni tavsisi etishda yordam bera boshladi. Kelajakda bu jarayonlar yanada takomillashib, yangi qoyalarni tezrog shakkantirish imkonini berishi mumkin. Kompyuter grafikasi va sun'iy intellekt yordamida vizual effektlar yaratish jarayoni soddalashishi va tezflashishi kutilmoqda. Sun'iy intellekt auditoriya xohish-istaklariga mos keladigan interaktiv yoki shaxsiylashtirilgan filmlarni yaratish imkonini ham beradi."

Garchi sun'iy intellekt texnik jihatdan film yaratishda yordamchi vosita sifatida keng qo'llanisa-da, rejissyorlar san'at asarining yuragi bo'lib qoladi. Ular hikoya, vizual til va dramaturgiya sohasida insonga xos intuitsiya

va ijodkorlikka ega. Kelajakda rejissyorlar sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalangan holda yangi tajribalar yaratadilar. Shuningdek, kadrlni tanlash, yorug'lik va kompozitsiya kabi jihatlar insonning sezgirligi va hissiyorini talab qiladi. Sun'iy intellekt yordamida texnik jihatlarni avtomatlashtirish mumkin, ammo operatorning ijodiy qarorlari va tajribasi, his-tuyg'ulari o'mini bosmaydi. Kelajakda operatorlar yangi texnologiyalar bilan ishlashni o'ganib, o'z kasblarini modernizatsiya qiladilar.

Texnologik rivojanish bilan birga, "texnosan'at" sohasidagi yangi mutaxassislar, masalan, sun'iy intellekt bilan hamkorlikda ijodiy kontent yaratuvchilar, virtual prodyuserlar, algoritmiq rejissyorlar paydo bo'lishi mumkin. Ular an'anaviy kino yaratish jarayonini yangi texnologiyalar bilan uyg'unlashdıradi. Sun'iy intellekt ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va kichik byudjetli loyiha uchun ham yuqori sifatli natijalarga erishish imkonini yaratadi.

Sun'iy intellekt yordamida yaratilgan kontent mualliflik huquqlari, asl ijodkor va madaniy o'ziga xoslik kabi masalalarni keltirib chiqarish mumkin. Bu boroda sanoat va qonun chiqaruvchi organlar yangi me'yorlar va me'yoriy hujjatlarini ishlab chiqishi talab etiladi".

Kino sohasida zamonaviy texnologiyalarning qo'llanishi haqida so'z borar ekan, hayotimizga kirib kelgan yana bir yangilik – internetdagi virtual reallik (VR) plattformalari haqida ham to'xtalib o'tmasak bo'lmaydi. Hozirda ayrim ijtimoiy tamoglar, jumladan, o'quvchilarimizga yaxshi tanish bo'lgan Facebook – Meta, Googlening shunday platformalari mavjud.

VR imkoniyatlarini ta'minlaydigan qo'shimcha qurilmalar yordamida ularga a'zo bo'lganlar real olamning (ayrim shaharlar, masalan, Nyu-York, London, Tokio va boshqalar) multi versiyalarda "yashaydi", dunyoning turli hududlaridagi insonlari bilan tanishadi, munosabatga kirishadi. Bu hozircha ijtimoiy tarmoqning yangi bosqichi hisoblanadi.

Albatta, tomoshabinning to'la ma'nodagi virtual ishtiroti ta'minlanadigan kino haqida gapirishga hali biroz erta. Lekin har qanday texnologik inqilob san'at turlarini o'zgarishiga olib kelishi muqarrar. Tarix bunga ko'p bora guvoh bo'lgan. Ehitim, bugungi texnologik yangiliklarni tufayli kino san'ati aynan shu yo'nalishda transformatsiyaga uchrar, tomoshabinlar kining ichida ishtirot etib, unda kechayotgan voqealarga aralaishish, ta'sir ko'rsatish imkoniga ega bo'lar – buni endi vaqt ko'rsatadi.

Hozir eski filmlarni zamonaviy texnologiyalar yordamida 3D, 5D versiyalarga aylantirish mumkin. Albatta, bu jarayonning sifati hali mukammal emas. Lekin shiddat bilan o'zgarayotgan zamonda ertaga nimalar yuz berishini bashorat qilish qiyin.

Bundan tashqari, bugun vaqt etib ketgan sevimli aktyorlarni sun'iy intellekt yordamida "tirlitirish", ular bilan yangi filmlar olish mumkin. Yaqinda o'zbek kino ixlosmandlari o'rtaida ijtimoiy tarmoqlarda dublyaj san'ati bo'yicha muhokamalar bo'lib o'tdi. Ko'phililik vaftet etib ketgan dublyaj ustalarining ovozlaridan yangi filmlar tarjimasi foydalanshiga ruxsat beruvchi qonun ishlab chiqish bo'yicha takliflarni ilgari surdi. Bunga ular kabi original ovozlar, ijrochilarini topish qiyin bo'layotgani sabab qilib ko'satildi.

Albatta, bu texnik jihatdan nisbatan oson yumush bo'lsa-da, hali uning qonuniy asoslari yo'q. Bugun dunyoda yuz berayotgan texnologik taraqqiyot ijodiy sohalarda yangi mezonlar va huquqiy-me'yoriy hujjatlarini ishlab chiqishini taqoz qetishadi. Bungacha ular kabi original ovozlar, ijrochilarini topish qiyin bo'layotgani sabab qilib ko'satildi.

Bugungi tezkor zamon barcha sohalar qatori kino san'atining oldiga ham muhim savollarni qo'yamoqda. Bu savollar kinoning kelajagi haqida: Kinoning kelajagi bormi? U yashab qolishi uchun nimalar qilish kerak? Sun'iy intellekt va zamonaviy texnologiyalar hayotimizga shiddat bilan kileyotgan davrda kino bundan buyon ham inson tafakkuri va istedodining mahsuli bo'lib qoladimi?

Biz bu kabi savollarga kino namoyandalardan emas, "Jadid" gazetasini an'anasiga ko'ra, sun'iy intellektning o'zidan qisqacha javob oldik. Bu javoblar barchamizni – kino san'atiga bee'tibor bo'lmagan har bir insonnini o'ylab ko'rishga, mushohada yuritishga undaydi:

"Kelajakda kino sanoati texnologik inqilob va sun'iy intellekt rivojanishi bilan tubdan o'zgarishi kutilmoqda. Sun'iy intellekt alqachon ssesnari yo'zishda, suyut strukturasi tahlil qilish va variantlarni tavsisi etishda yordam bera boshladi. Kelajakda bu jarayonlar yanada takomillashib, yangi qoyalarni tezrog shakkantirish imkonini berishi mumkin. Kompyuter grafikasi va sun'iy intellekt yordamida vizual effektlar yaratish jarayoni soddalashishi va tezflashishi kutilmoqda. Sun'iy intellekt auditoriya xohish-istaklariga mos keladigan interaktiv yoki shaxsiylashtirilgan filmlarni yaratish imkonini ham beradi."

Garchi sun'iy intellekt texnik jihatdan film yaratishda yordamchi vosita sifatida keng qo'llanisa-da, rejissyorlar san'at asarining yuragi bo'lib qoladi. Ular hikoya, vizual til va dramaturgiya sohasida insonga xos intuitsiya

o'zlari milliy kino san'atining bugungi holati, yaratilayotgan yangi filmlar haqida tushunchaga ega emas, ya'ni kinoni ko'rmasdan turib, kino haqida gapiradi. Va yana eng qiziq'i, shunga o'zini to'lha haqli sanaydi.

To'g'ri, bugun suratga olinayotgan ayrim filmlarda ijodkorlarining o'zi qol' urayotgan mavzuni yaxshi bilmasligi, qahramonlarning to'g'ri tanlamasligi, asar voqealarining ishonarsiz va bachkanligi, dialoglarning sun'iy va hayotdan uzoqligi, mutaxassis bo'lmagan odamlarning rol o'yashi, kino sohasi vakillarining boshqa ijodiy muassasalar bilan hamkorlik aloqalar yaxshi yo'nga qo'yilmagani kabi muammolar sezildi. Lekin ayni vaqtida yaxshi filmlar ham suratga olinayotgan e'tirof etish ham kerak. Odamlar san'atdan pul to'lab bahramand bo'lishni o'rganishi kerak kabi mashhur internet kanallarida namoyish qilinishi ham turk seriallarining yanada ommalashishiga xizmat qilayotganini ta'kidlash zarur.

Bu o'rinda ayrim seriallar hatto Turkiyaning o'zida ham jiddiy e'tirof uyg'otayotgani, bir qator seriallar milliy va diniy qadriyatlariga zid deb topilgani uchun jarimaga tortilganini ham aytib o'tish joiz.

Mamlakatimizdagi xususiy telekanallar mas'ullarining fikriga ko'ra, mazmunan pishiq, saviyi jihatdan yuqori va sifatli seriallar ishlab chiqarish uchun birinchi navbatda yaxshi serialist va rejissyorlarga talab mavjud. Shuningdek, dunyo standartlari darajasidagi seriallar ishlab chiqarish katta mablag' va pavilonlarni talab qiladi. Ayn

“Abadiylik tilamayman bu fanodan...”

Bahodir ISO

Farg'onaning qadim qishloqlaridan biri – Dutirda o'zbekning iste'dodli va kamtarin shoiri Bahodir Iso yashab... o'tdi.

U kishi bilan ilk bor ko'rishib, suhbatlashgan inson "Nahotki, el og'ziga tushgan baland she'larni shunday sodda odam yozgan bo'lsa!" deb hayratlanishi tayin edi.

Hamma o'zining yaxshi tomonini ko'satishga urinadi. Yaxshi odatlarni o'zlashtirib olish mumkindir, lekin odam ataylab samimiy bo'la olmaydi. Bahodir Iso tiynati pok, tug'ma, tabiiy yaxshi odam edi. Gplashganning dardi arib, ruhi yengil tortardi. Uning o'zi ham, so'zi ham samimi, she'lari-da toza, nurli, ko'ngilga yaqin edi.

Bahodir Iso 70-yillar o'talarida she'riyatga yaraqlab kirib keldi va tabiiyki, unga poytaxtda yashab, ijod qilish taklifi ko'p bora berilgan. Ammo u o'ziga xos o'jar va tanti fe'liga ko'ra, qishloqdoshlari orasida

yashashni afzal bildi. Shoir bir umr o'zini qynab, boshqalarning ko'nglini avaylab yashadi.

Bahodir Iso zo'r shoir, usta kulol, mohir rassom, cho'ng haykal-tarosh edi. Bugun mahallasi hamda qishlog'i maktabida u yaratgan haykaltaroshlilik namunalarini ko'rish mumkin.

Ustozning tug'ilgan kunida bir dasta she'larinin gazetamizda chop etib, quvontirmoqchi edik. Afsus, ulgurmadik. Kutilmaganda Farg'onadan "Bahodir Iso vafot etdi" degan noxush xabar keldi.

Nachora, taqdир hukmiga ko'nishdan o'zga chora yo'q. Iloyim, ustozning oxirati obod bo'sin.

Quyida go'zal va haroratlari ijodi bilan adabiyot muxlislarining ko'nglida o'ziga haykal qo'yib ketgan iste'dodli shoir Bahodir Isoning bir turkum she'lарини e'tiboringizga havola qilmoqdamiz.

Oq ayiqqa
ko'nglim juda achishyapti...
Qolarmikin
cheksiz ummon ichra
omon...
U esa muz parchasiga yopishyapti,
Meni shu muz eltadi deb
sohil tomon...

ODAMLAR ICHIDAN ODAM IZLADIM

Uni sizladim men,
Buni sizladim.
Odamlar ichidan odam izladim.
Shaytonlarga uchrab, kuydim, muzladim,
Odamlar ichidan odam izladim...

Bir dardkash qidirdim,
Bir do'st axtardim.
Loqaydalar beparvo tingladi dardim...
Uchratib qolarmen deya bir mardin,
Odamlar ichidan odam izladim...

Qashqirlar quturdi,
Ko'ppaklar hurdi...
Chayonlar chaqay deb izmidan yurdi...
O'rgimchak inini ko'zimga curdi,
Odamlar ichidan odam izladim...

Menga odam kerak!
Haqiqiy odam!
Topsam, yuragimdan quvilar motam...
Oyoqyalang qo'yib cho'glarga qadam,
Odamlar ichidan odam izladim...

Ma'yus she'rlarimni tinglaydi kim deb,
Tinglab, yurak-bag'rin tig'laydi kim deb,
Bahodir Isoni anglaydi kim deb,
Odamlar ichidan odam izladim...

YORISHGAN DIL
"Rasm chizsang, gunohkorsan",
deya johil ulish berdi,
Tamoman sindirib ruhim,
vujudimga so'lish berdi.
Nihoyat bir mukarram zot
dedi ko'nglimga nur yollab:
"Shukr deng Al-Musavirga,
o'zi sizga ulush berdi".

DO'ST IZLASANG...
Do'st izlasang, avvalo, o'zing do'st bo'l boshqaga,
Muhtoj kuni ko'makka uzatgin qo'l boshqaga.

Adashgan dam yo'lidan, joy olgin-u ko'nglidan,
Mahkam tutib qo'lidan, ko'rsatgin yo'l boshqaga.

G'arib bo'lsa, tengi bo'll, yoqasi yo yengi bo'l,
Har ishining o'ngi bo'll, bo'limgan so'l boshqaga.

Mehr to'ldir ko'zingga, sehr to'ldir so'zingga,
Gulzor tanlab o'zingga, ko'satma cho'l boshqaga.

Do'stlikdan do'stlik paydo, ey sen Bahodir Iso,

Do'st izlasang, avvalo, o'zing do'st bo'l boshqaga.

BAHOR

Yerning siynasidan toshdi harorat,
Haykal daraxtlarga takror kirdi jon,
Tomlarning labida turib omonat,
Yalqov mushuklar ham boshladi fig'on...
Shifokor quyoshning malham tag'ari
Bemor jussasini uzdi to'shakdan –
Ana, ko'tarildi bug'doy tug'lari
Chorbog'da qor bosib yotgan xashakdan...
O'choqlar og'ziga istranib qaytdi
Mo'rilar bo'g'zidan tutgan tutunlar.
Eshitdim – Xudoga shukrona aytdi
Oxiri ko'rinib qolgan o'tinlar.
Tuproq ko'pbib berdi yetilgan qizday,
Chapani ketmonga boqdi suzilib...
Bo'g'otda xanjarga aylangan muzda
Qartaygan qish joni ketdi uzelib...

ZARDA

Muncha tahlikaga tushmasa bu kas,
Nahotki ko'zlar borni ko'maydi.
Men axir dunyoda bitta shoirmsas,
Xudo she'rnii yolg'iz menga bermaydi.

Yozaman deganga osmon ham qog'oz,
Haqiqiy shoirlar esa juda oz...
Aytin, g'ama botib solmasin uvvos,
Xudo she'rnii faqat menga bermaydi.

O'layman: Shoirlik... Nima o'zi bu?
Qayg'u kosasiga quylgan og'u...
Olsin agar unga kerak bo'lsa shu!
Xudo she'rnii faqat menga bermaydi.

SIZ SHOSHILMANG...

Siz shoshilmang,
oshiqmang buncha,
Hali baho berishga erta.
Shoir
hamma kabi
buguncha
Kuymalanib yuribdi yerda.

Sabr qiling,
dunyodan o'tib,
Singib ketgach tuproqqa jismi,
Dilingizni sog'inchili tutib,
Tilingizga to'jadi ismi...

ILTOMOS

Yuragimni oshib ko'ringlar,
Yo'unga tig' sanchib ko'ringlar –
Qonlarimni yerga aymay,
sochib,
sochib ko'ringlar –
Yerda
Qatra-qatra qonimdan
Qizg'aldoqlar o'sib chiqadi.
Ming-ming bo'lak bo'lgan jonimdan
Vatan degan yozuv chiqadi...

Ko'zimga ko'z tikib ko'ringlar,
Yo qo'shibgiz liqib ko'ringlar –
Parpiragan yog'du chiqadi...
Keyin...
Yana o'qib ko'ringlar –
O'sha
duv-duv yog'du ichra ham
Vatan degan yozuv chiqadi!

...Qilmasangiz bu ishni udda,
Iltimos, ko'p sayramang unda!

UMR

Izlab topolmaysan,
chiranma bekor,
Illohiy Xattotning
xatidan
xato.
U
senga
bu xatni
bitmaydi takror,
Bu tortiqni
qayta
etmaydi
ato.
Sen uchun bitilgan bitik –
mukammal,
Nuqson yo'q
sen uchun o'qilgan
nutqda.
Bir kun
kelishidan
sen qo'rqqan ajal –
Joyiga qo'yilgan
Chiroyli
nutqa.

YAXSHILAR BOR, YAXSHIYAM

Bu beshafqat dunyoda,
Yaxshilar bor, yaxshiyam.
Mehr qahat dunyoda
Yaxshilar bor, yaxshiyam.

Oyoqosti diyonat,
Yaqinmiyo qiyomat?
Go'daklarga himoyat,
Yaxshilar bor, yaxshiyam.

To'kilsayam yerga qon,
Uzilib tushmas osmon.
Baloga balogardon
Yaxshilar bor, yaxshiyam.

Balki xon zamonida,
Tobi yo'q vijdonida.
Bu jahon ayvonida
Yaxshilar bor, yaxshiyam.

Mard ishonar ahida,
Gado rizo naqdiga.
Bahodirning baxtiga
Yaxshilar bor, yaxshiyam.

BO'LGANIM SHU...

Meni yaxshi ko'rganlar ko'p, to'g'ri, biroq,
Jini suymay yurganlar ham undan ko'proq.

Demak, yomon odamman deb kuyunmay ham,
Juda yaxshi odamman deb suyunmay ham.

Taroziga qo'yilganda faqat amal,
Yaxshiligm oq'ir kelsa bo'ldi sal-pal...

Agar erta tushmaganda boshga kallik,
Da'vo qilsam bo'lar edi mukammallik...

Hay, mayli-da, yaxshimanni yo yomonman,
Men ham sizdek Haq yaratgan bir insonman.

Abadiylik tilamayman bu fanodan,
Xafamasman hakim Luqmon yo Sinodan.

Tushgach umr kitobimga so'nggi nuqta,
Hammangizni tark etaman xuddi yo'qday...

Ha, shunaqa,
Menden sira hadik olmang...

Gap – shu.

Boring,
Endi siz ham,
Yo'ldan qolmang!

HALI O'LМАGAN ODAM
"Boshiga tosh bilan bir ursam...",
deb o'playdi kimdir men haqimda.
"Boshini bag'rimga bossam..."
deb o'playdi kimdir men haqimda.

Men esa
ko'tarib yuraman
o'sha –
ming marta tosh tegib yorilgan,
issiq bag'irlarda dimiqqan,
hamma uchun qiziq
boshimni...

OQ AYIQ
Ummon...
Ummon...
Qulochlari
cheksiz yoyiq...
Bahor kelib,
Eriyapti uning muzi...
Ummonning qoq o'ttasida
bir oq ayiq
Holsiz suzib borayotir
yolq'iz o'zi...
Tirkichilik
sho'rikni shu holga solgan –
Baliqmi yo
bir baloni kelgan ko'zlab.
Sohil esa
ancha olis,
olis qolgan...
Toparmikin
endi uni
qayta izlab...
Eh, oq ayiq,
Uh, oq ayiq...
Oh, oq ayiq...
Ketmasaydi
adog'i yo'q suvdva o'lib...
Go'l bo'lmasa,
Sohillarni badar qo'yib,
Muzga ishonch bog'laydimi
kelib-kelib?

U kishi jilmayib qo'ydi va jiddiy
tikilgancha:

– Mayli, qilar ishni qilib qo'yibsiz,
biroq endi bu yog'iga niyoyatda
ehtiyoj bo'ling. Ishqilib, bu xayrli
ishlaringiz yomon quloqlarga yetib
borib, ikkalamizni ham qiyashnash-
masin-da, – dedi.

1986-yilga kelib mamlakatda
demokratiya davri boshlandi.
O'shanda bog'ni "Ogahiy bog'i"
deb e'lon qildik. 1992-yilda bog' 24
gektarga, keyinchalik jami maydoni
32 gektargacha kengaydi. 1989-

yili shu bog'da Ogahiy uy-muzeysi
qurilib, shoir haykali o'rnatildi.
Uning tevaragiga turli mevali
og'ochlar o'tqazib, gulzor tashkil
etdi. Bunday xayrli ishlarda Erkin
Samandar, Otxaxon Ollaberganov,
To'raboy Quryozov, Renat Ahmedov,
Erkin Rahmonov, Rahima Xudoyberganova,
Daryomurod Xudoyberganov kabi rahbar va ijod-

korlarning xizmati katta bo'ldi.

– Yoshulli, savoldan uzoqlashib
ketmayapmizmi? Uzr-da, endi...

– E, esimda turibdi. "Ogahiy hazrat-
larini qo'lini ushlashim" mana bundoq
bo'lgan. 1989-yilning ilk bahorida
Ogahiy yubileyiga tayyorgarlik bosh-
lanan ketdi. Hazratning qabri qaysi
ekan, degan savol menga tinchlik
bermasdi. Hali aytib o'tdim-ku,

respublika matbuotida chiqqan
tandiqlardan so'n ham u kishining
qabri aniqlanmay qolgan edi-da.
Qishloq qariyalari yig'ib maslahat
soldimi. Yoshi 70-80 dan oshgan
qariyalari "Ogahiyning xilxonasi 7 ta
tutdan yasalgan quti ichida emish.
O'zi "Mozorim hazratni Munisning
qabri yonida bo'lsin!" deb vasiyat
qilgan ekan", deb aytishdi. Shu kuni
peshin namozidan so'nq qabristonga
borib, xarobaga aylanayozgan qabri
nochidik. Chindan ham qaborda
tutdan yasalgan sandiq bor ekani.

Asta ochdik, unda odam suyaklari
kishi gavdasini eslatib yotardi. Uch
karra Qur'on o'qitidik va allomanning
o'imas asarlar bitgan muborak kaft
suyaklari ushlab tavof etdim.

To'g'risini aytasam, Ogahiyedek buyuk
zotning "qo'l ni ushlagani" suyinib,
ko'zimda yosh qalqidi. Keyin esa belni mahkam bog'lab,
el manfaati yo'lida yanada yaxshiroq
ishlash, kurashish va yashashga
otlandim.

Endiliksha shoirlar Munis va Ogahiy
yotgan Shayx Mavlon bobo qabristoni
fayzli ziyoratgohga aylangan. Ikki
shoir nomi bilan ataluvchi bog'lar esa
biri-biriga ohangdosh jaranglaydi.

Ayniqsa, Ogahiy bog'ining shon-
shuhrati o'zgacha. Bir vaqtlar Erkin
Samandar:

Nimalar bo'lmaydi,

deysiz hayotda

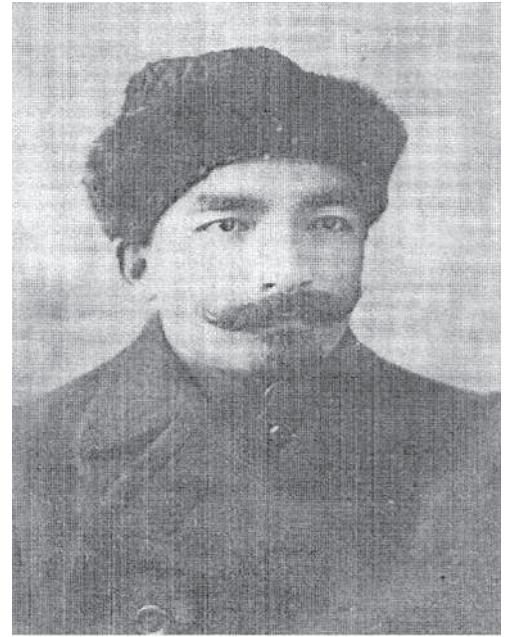
Ogahiy tut ekdi bog'i Qiyotda...
– deb boshlanuvchi she'r ham
yozgandi. Bog'ning g'arb tomonida
davolanih maskani, Qosimobod
shaharchasi, orqa va kun chiqish
tomonlarida aholi zich yashaydigan
mahallalar. Bog' xalq sayillari,
Navro'z va Mustaqillik bayrami,
Ogahiy tavalludi kunlarida san'at
va adabiyot ixlosmandlari, yosh-
yalanglar bilan to'lib ketadi.
Qishlog'imizdag'i har bir xonadonda
Ogahiy g'azzalari, qo'shiqlari yang-
raydi, g'azal va boyzalari mutolaa
qilinadi. Maktablarda Munis va
Ogahiyga, Pahlavon Mahmud va
Jaloliddin Manguberdi yubileylariga
bag'ishlangan tadbirlar, mushoira,
g'azalxonlik kechalar bo'lib o'tadi...

Otanazar og'a bilan suhbatimiz
qizg'in bo'ldi. Bu ibratlari ishlari uning
xayrlik amallari dengizidan bir
tomchi, xolos. O'zbek adabiyotida
o'chmas iz qoldigan Ogahiy
hazratlari mangu qo'nim topgan
qadamjonini oboz qilishdek savobli
ishlari qahramonimizning ezgu
amallari jamlangan marjondagi eng
yorqin dur-u javohirlardandur.

Boltaboy Muhammad QURBON

MILLAT FIDYOYLARI

QOG'ÖZLARDА QOLGAN OH-U FARYODLAR

"Ilm o'rganing, zero u faqirlikda davlat, boylikda ziynatdir" degan hikmat bor. Jadidlar ilm bilan ziynatlangan, ta'lum-tarbiyani hayot-mamot masalasi deb bilgan orif shaxslar edi. Bu safda savdogar-tojirlar ham bor ediki, ularning ko'zlovi-murodi faqatgina aqcha emas edi. Balki orttirilgan mablag'ni el-yurtni xat-savodli qilish uchun vosita deb sanashardi. Tijoratning yana bir afzalligi shuki, savdo taqozosi bilan o'zga yurtlarni kezib, boshqa xalqlar turmushi, madaniyatini va ilmidan boxabar bo'ldi. Anyi paytda dunyo ko'rgan odamda qiyosiy tahlil imkonni paydo bo'ldi va u o'z millatini taraqqiy ettrish yo'riqlarini anglab yetadi. O'z davrining elkezar tijoratchisi Abdullajon Yo'doshqoriyev ana shunday taqdир egalardan biri edi.

1884-yili Namangan shahrida savdogar oilasida tug'ilgan, bolalikdanoq chiqarildi.

savdo-sotiq ishlarda pishgan Abdullajon qalbida faqt shaxsiy manfaat emas, balki millat kelajagi uchun qayg'urish hissi bor edi. Shu tuyg'ular undovi bilan u 1912-yili Turkiyada yuzaga kelgan uyg'onish harakatiga qiziqib, Istanbulga safar qiladi va u yerdagi turli siyosiy jarayonlar bilan bevosita tanishadi. Keyinchalik ona yurtiga qaytg'an qahramonimiz Namanganda savdo bilan bir qatorda, Istanbul xulosasi asosida jadidlar harakatida faol ishtirok etadi.

Dunyo o'zgarayotgan, taraqqiyot shiddat bilan oldinga yurayotgan bir paytda Turkiston eski an'analar chanchaliga qolib ketayotgandi. Abdullajon ham boshqa jadidlar singari bu holga befarq qarab turolmasdi. U ham oydinlar qatorida turib "ilmisiz kelajak yo'q" deya maktablarni rivoyatirishga bel bog'ldi. Taraqqiyotga yo'l faqt ilm-u fan bilan ochilishiga ishongan, bunga ko'zi yetgan, ammo natijasini ko'rishiga umri yetmagan qahramonimiz xalq xizmatiga astoydi kamarbasta bo'lib, bolalar jaholat zulmatida qolib ketmasligi uchun hayot-mamot kurashiga kirdi. Ming mashaqqat bilan bolalar uchun savodxonlik kitoblari chop etilishiha bosh-qosh bo'ldi. Ilmga changoq o'quvchilar bu kitoblarni qo'llamaq, ishtiyiq bilan mutolaa qilayotgani johil xurofotchilar hamda chor mulozimlariga yoqmaidi. Chunki ular bilimi avlod shaklanishidan, bolalarning ilm-u ma'rifati bo'lishidan rosmana cho'chirdi. Ongi odam zulmga bo'yin egmasligi ularga kunday ayon edi. "Nega bu maktablarni davlatemas, balki boylar moliyalashtiradi?" deyishdi mustamlakachilar jig'ibiron bo'lib. "Xudosiz boyvachchalar yangi usul muktabi o'chib, bolalaramizning fikrini kafforat tomon o'g'diriyapti!" deyishdi qadimchilar. Alaloqibat "Bu maktablar bizning mafkuramizga zid!" deb hukm chiqarildi.

Albatta, bunday fidoyi shaxs sovet hukumati qoliplariga sig'mas, u totalitar tuzumning ashaddiy dushmani sifatida

Bunday ziddiyatlar ichida kun sayin toblianib borayotgan Abdullajon Yo'doshqoriyev 1917-yildagi fevral inqilobidan keyin Turkistonda yuzaga kelgan milliy harakatlardan biri – "Jamiyat Islomiya" tashkilotiga a'zo bo'ldi. Bu tashkilot jadidlar tomonidan tuzilib, maqsadi islam dinini xurofotdan tozalash va xalqni jahoniy tamaddunga yuzlangan milliy ruhda tarbiyalash edi. Abdullajon bu harakatga katta kuch va mablag'sarflab, bir qator jadid maktablarini qo'llab-quvvatlarkan, tabiiyki, "ilnonning dumini bosib qo'yadi". Unga nisbatan mahalliy boshqaruv va iqtidorga kelgan bolsheviklarning tomonidan tazyiq va ta'qib kundan kunga avj olib boradi.

Ozodlik qanday saodat ekanini teran anglagan qahramonimiz Namangan va Qo'qondagi milliy harakatlarga rahbarlik qiladi, shuningdek, Turkiston muxtoriyatining tuzilishida ham faol qatnashadi.

Abdullajon Yo'doshqoriyev Muxto-riyatni kuchli milliy armiyagina qutqarib qolishi mumkinligini, buning uchun esa moddiy ta'minot zarurligini uqtirib, mahalliy zodagonlarga "harbiyat uchun xayriya" so'rab murojaat qiladi. Ammo kaltabin mulkdorlar bu tashabbusni qo'llab-quvvatlamaydi. Natija esa bugun hammamizga ma'lum.

20-yillardan keyin sovetlarning milliy ozodlik harakatini asta-sekin bostirib, shu bilan birga hurfikr millat peshqadamlarining ovozlarini bo'g'ib, imkoniyatlarini cheklay boshladi. Shunday tahlikali sharoitda ham o'z e'tiqodidan voz kechmagan qahramonimiz qayerda va qaysi vazifada faoliyat yuritsa ham, yurt ozodligi, millat ravnashi qo'lg'ozlari qolgan. Yomoni shu, faqt qo'g'ozlardagina qolgan...

Ilm – olov. Uni o'chirish mumkin, ammo butunlay yo'q qilib bo'lmaydi. Miltirab turgan cho'g'ni qayta alanga oldiradigan olovqalbalar borki, ular yoqqa mash'ala ozodlik yo'lini ko'rsatib, xalqni ezzulikka chorlayaveradi...

baholanardi. Shu tariqa 1937-yil 12-oktyabr kuni sovet hukumatining repressiyalar to'qini Abdullajon Yo'doshqoriyev xonadanini ham o'z domiga tortdi. Tergov ishida u bir qator millatchi tashkilotlarga – "Jamoati tashkilot" va "Milliy ittihod"ga a'zo bo'lganlikda, Namangandagi ishchi otryadlarini qurolsizlantirishda tashkilotchilik qilganiyda aybdor deb topildi.

Hatto 1913-yili ukasini til o'rganish uchun Turkiyaga yuborgani ham unga qarshi dalil sifatida ko'rsatiladi. Holbuki, bu sovet hukumatini ag'darish harakati emas, balki bor-yo'g'i ilmga intilish ishtiyogi edi.

1937-yil 21-oktyabrdan Abdullajon Yo'doshqoriyev rasman jinojatchi deb topiladi va NKVD tomonidan Namangan turmasiga tashlanadi.

Bu fojia uning turmush o'rrog'i Fotimaxon Qoriyevaga, ayniqsa qattiq zarba bo'ldi. Qatag'on qopqoniga tushgan ko'plab ayollar erining begunohligini isbotlash uchun turli idoralarga, Stalin nomiga, NKVDga, Markaziy Komitetga umidlanib murojaatnomaya yozishga tushgan bir damlar edi. "Erim xalq dashmani emas, u faqt ilm-ma'rifatga xizmat qilgan!", "Uch bolam bilan och qoldim, iltimos, erimni qaytaring!", "Yo'qchilikdan sillamiz quridi, bolalarim och...", "Nechun biz jazolanyapmiz?" kabi oh-u faryodlar arxiv qo'g'ozlarda muhrlanib qolgan. Yomoni shu, faqt qo'g'ozlardagina qolgan...

Rustambek SHAMSUTDINOV,
tarix fanlari doktori,
professor

XOTIRA AZIZ

QATAG'ON QURBONLARI

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda)

Abduvohid qori Abdurauf qori o'g'li – 1856-yili Toshkent shahrida tug'ilgan. Toshkentdagi Kesakqo'rg'on va Buxorodagi Ernazarby madrasalarida ta'lum olgan. Millati o'zbek. Arab, fors va rus tillarini yaxshi bilgan. Tula guberniyasida 5 yil surgunda bo'lgan. 1913-yilning mayidan Toshkentdagi Abduvalonboy masjidni imomi bo'lgan. Fevral inqilobidan so'ng taraqqiyarvarlar, jadidlarning "Sho'royi islomiya" jamiyatni asoschilaridan biri bo'lgan. Xorazm va Buxorodagi inqilobiy jarayonda ishtirok etgan. Turkiston ASSR Oly sudi hay'ati a'zosi, "Mahkamayi shariya"ning raisi bo'lgan. Shirin duqud mahalla masjidida imomlik qilgan. "Musulmon ruhoniylari iши" ayblovi bilan 1937-yil 9-avgustda Toshkentda qamoqqa olingan. 1938-yil 12-yanvarda 82 yoshida Toshkent qamoqxonasida vafot etgan.

Nazir Sholikorov – 1881-yili Xiva shahrida savdogar oilasida tug'ilgan. Madrasada o'qigan, "Jamiyat xayriya"ning a'zosi bo'lgan. "Yosh xivaliklar" partiysini tuzishda ishtirok etgan. 1920-yildan ichki ishlardan noziri lavozimida faoliyat ko'rsatgan. Milliy idoralarda xizmat qilgan. 1937-yil 16-avgustda Xiva shahrida qamoqqa olingan. SSSR Oly sudi harbiy kollegiyasining 1938-yil 5-oktyabrdagi sayyor sessiyasida Nazir Sholikorova otuv hukmi e'lon qilingan. Jazo o'sha kuni kechasi Toshkentdagi qatlghoda ijro etilgan. 1958-yil 4-dekabrdan SSSR Oly Sudi harbiy kollegiyasi tomonidan reabilitatsiya qilingan.

Xudoybergan Devonov – 1878-yili Xivada tug'ilgan. Yoshligidan surat olishga qiziqqan. Volga bo'yidan Xorazmga kelib qolgan nemis suratchisi Vilgelm Pennerga shogird tushgan. Moskva va Peterburgdan Xorazmga yangi grammofon, fotoapparat, kinokamera va boshqa uskunalar olib kelgan. Xorazm Xalq Sovet Respublikasi Davlat nazorati noziri, Xorijiy ishlardan noziri, Moliya noziri, Xorazm okrugi moliya bo'limi boshlig'i (1925-1926), "Inqilob quyoshi" va "Uzbekiston hukmchilik" gazetalarining fotomuxbir bo'lib ishlagan. 1937-yil 7-avgustda Yangi Urganch shahrida qamoqqa olingan. SSSR Oly sudi harbiy kollegiyasining Toshkentda bo'lib o'tgan sayyor sessiyasida Xudoybergan Devonova otuv hukmi o'qilgan. Hukm o'sha kuniyoq ijo etilgan. Xudoybergan Devonov 1959-yil 25-iyunda reabilitatsiya qilingan.

Hoji Muin Shukurullo o'g'li – 1883-yili Samarcanda tavallud topgan. Ma'rifatparvar, jurnalist, shoir va dramaturg bo'lgan. Samarcanda 1903-yili dastlabki jadid maktabini ochgan. "Rahnamoyi savod" alifbosи darsligini yozgan. "Samarcand" gazetasini va "Oyina" jurnalida ishlagan. Samarganda "Huriyat", "Mehnatkashlar tovush", "Zarafshon" gazetalarini, "Mashrab", "Mushfiqiy" jurnallari va boshqa matbuot nashrlarida faoliyat olib borgan. 1929-1932-yillari Sibirda surgunda qaytgach, nashriyot va gazetalarda muharrirlik qilgan. 1938-yil 24-yanvarda Samarcanda hibsga olinib, 10 yil muddatga ozodlikdan mahrum qilingan. Jazoni o'tash chog'ida Perm viloyati Solikamsk shahrida 1942-yil 27-iyunda 59 yoshida vafot etgan.

Muhammadxon (Muhammadjon qori) Poshshoxo'jayev – 1885-yili Toshkent shahridagi Zanjirli mahallasida tavallud topgan. Avval rus-tuzum maktabi, keyin madrasada tahsil olgan. 1909-yildan Munavar qori Abdurashidxonov rahbarligidagi Toshkent qo'ndirilishi hafta bo'lgan. "Jamiyat imdodiya" xayriya jamiyat, "Turon", "Sanoyi Nafisa ittifoqi" teatr guruhlarining tashkilotchilaridan biri bo'lgan. "Sho'royi Islomiya" jamiyatining faol a'zosi, Toshkent Eski shahar partiya komiteti raisi, Eski Marg'ilon revolyutsion komiteti raisi, Toshkent pillachilik korxonasi boshlig'i, O'zbekiston SSR Ipakchilik idorasi taftishchisi lavozimlarida ishlagan. 1937-yil 31-avgust kuni Toshkentda NKVD tomonidan qamoqqa olinib, 14-oktyabrdan otuv hukmi o'qilgan. Hukm o'sha kuniyoq ijo etilgan.

Azizbek MAHKAMOV,
tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori,
Nigoraxon AKBAROVA,
muzei ilmiy xodimasi.
(Davomi kelgusi sonda).

TARIX VA TAQDIR

"QORONG'U UFQDAGI TONG YULDUZI"

Tarixdan ma'lum, Chor Rossiysi dastlab Qrim, Tatariston, Kavkazorti kabi musulmon o'lkalarini bosib oldi. XIX asrning uchinchi choragiga kelib Qo'qon xonligi mahv etilib, Buxoro amirligi va Xiva xonligi amalda tobe davlatga aylantirildi. Bu sharmandali mag'lubiyatga xonliklarning bir-biri bilan o'chiqdan ochiq ixtioli, iqtisodiy, siyosiy, hududiy masalalarda ziddiyatlari, ilm-fan, taraqqiyot bobidagi oqsoqliklari sabab bo'ldi.

Aslan, bunday fojialar ozodlik uchun kurashchan qahramonlar tug'ilishida eng katta omillardan bira bo'lgan. Xususan, O'rta Osiyoda Rossiya imperiyasi mustamlakasidan ozod bo'lish g'oya-sining fidoyi jonkulayari – jadidlar o'zlarining siyosiy qarashlari orqali adolatlari fuqarolik jamiyatni qurish g'oyalari bilan maydonga chiqqan. Ular jamiyatda adaptat o'rnatish uchun birinchi navbatda istiqloqliga erishish muhim ekanini o'z harakatlari – chiqishlari, yozgan asarlari va hatto o'limni bo'yningi oqanliklari bilan ham anglatishga uringan.

...Buxoroda ham jadidlik murakkab va mashaqqatli yo'lni bosib o'tdi. Jadidlikning bu ko'hma zaminda yujugda keli-shida XX asr boshlarida Rossiya, Eron, Turkiyada kechgan inqilobiy harakatlar, amirlikdagi ma'rifatparvarlarning ijtimoiy-siyosiy faoliyati muhim ahamiyat kasb etgan. Bunda umumbasharyi g'oyalari bilan dong taratagan ulug' siymo, olim va davlat arbobi Ahmad Donish shaxsini yodga olish o'rindirid.

Bu nom ko'philimizga tanish, albatta. O'z zamonasida u "Ahmad Kalla", "Ahmad maxdum", "Muhandis" nomlari bilan ham dovrug' qozongan. Biroq uning Buxoroda ilmiy-adabiy tafakkur yangilanishiga ta'siri, bu borada olib borgan amaliy sa'y-harakatlardan to'xabardormiz, deyolmaymiz.

Ahmad Donish nafaqat Buxoroda, balki O'rta Osiyoda yangi zamon

ma'rifiy harakatining yetakchilaridan bira sanaladi. Buxoro madrasalari mudarrislari, talabalari bu olimni g'oyat humrat qilishar, Sadreddin Ayniy ta'biri bilan aytganda, u "Buxoro amirligining qurishiga o'fqidagi tong yulduzi" edi.

Ahmad Donish 1827-yili Buxoroda shofirkonlik mudarrisi oilasida tug'ilgan. Dastlab shu yerdagi maktab va madrasalarda tahsil oldi. Madrasada egallagan bilimlari bilan kifoyalanmay, riyoziyot, falakiyot, adapbiyot, musiqi, me'morchilik, tarix va falsafani puxta o'zlashtirishga bel bog'laydi. Sharq shoirlari va mutafakkirlari asarlari ko'p o'qib-o'rganib Ibn Sino, Umar Hayyom, Navoiy, Fuzuliy, Bedil asarlariiga o'rtقا tutinadi. Buni olimning o'z risolalarida ularning fikriga ko'p to'xtaganidan ham anglash mumkin.

Ahmad Donish Buxoro amiri el-chilar safida uch bor (1857, 1869 va 1874-yillarda) Peterburgda bo'lib, Ovro'po madaniyat, ilm-fan sohasidagi yutuqlari bilan yaqinidan tanishish imkoniyatiga ega bo'lgan va safar chog'ida ko'rgan-kechirganlar xususida maxsus risola ham bitgan. O'sha paytlari Rossiyaning "Golos", "Novoe vremya" gazetalarida uning hufkiri, bilim-saviyati, siyosat-noligini xo'p ta'riflab chiqishlar qilingan.

Ahmad Donish, qomusiy ilmi bilan rus podshosi xizmatidagi yozuvchi-olimlarning-da hurmatini qozongan va hatto imperator Aleksandr II ning ham nazariiga tushgan edi. Tabiiyki, safarlar mutafakkir dunyoqarashiga ulkan ta'sir o'tkazib, olimning Buxoroda mayjud tartiblarni ishlo qilish loyihasini olg'a surishiga turtki beradi. Bu esa Amir Muzaffariddinga xush kelmay, uning noroziligiga sabab bo'ldi. Amir o'sha zahotiyoy olimni hududdan uzoqlashtirishga urinib, uni Huzarga qozi etib jo'natadi. Amir vafotidan so'nggina u Buxoroga qaytishga muvaffaq bo'ldi.

Ahmad Donish bizga betakror ilmiy-adabiy meros qoldi. Adabiyotshunos olim, filologiya fanlari doktori, professor Ibrohim Haqqul "Ahmad Kalla" nomli essesida ta'kidlaganidek, "XIX asrda Buxoro sharoiti" Ahmad Donishdek olim, adib, mutafakkir va davlat arbobining kamol topishi hayratlanilar hol... Ilm-fanning sayozlashuv, ma'rifat bo'stonlarining qovijashi, hurriyat nurlarining so'nishi Buxoroning tinka-madorini quritgan edi. Davlat va hokimiyat Buxoroyi sharif ahli xohish-irodasiga zid bo'lgan aqida va orzu-havaslariga tobe edi..."

O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Sharqshunoslik institutining qo'lyozmalar fondida Ahmad Donishning 16 ta risola va yana bir qancha she'rlari kiritilgan tazkiralar, G'azzoliy, Jomiy asarlardan ko'chirgan qo'lyozma nusxalarini saqlanadi. Bu asarlarning aksari asl nusxa bo'lib, mualifning o'zi tomonidan xalqiga qo'shilgan.

Ahmad Donish shaxsini tanishga xizmat qiladigan asosiy asar "Navodir ul-vaqoye" – "Nadir voqealar"dir. Asarning "nadir" bo'lib pishib yetilishi o'nesh yil davomida (1870-1885) yozilgani bilan ham bog'liq. Unda olim turli (ona va farzand) munosabatlari, safar qilishning foydalari, vaqt qadri, kasb-kor, yer tuzilishi, ma'danlar va h.k.) masalalarga bobma-bob munosabat bildiradi. Shu nuqtayi nazardan "Nadir voqealar"

tariixi, falsafiy, memuar asar sifatida e'tirof etiladi.

Asarda, xususan, taraqqiyotga g'ov bo'lib qolgan feodal ijtimoiy-siyosiy tuzum, tartib va munosabatlarni tanqid ostiga olinadi. Qol

YANGI LUG'AT

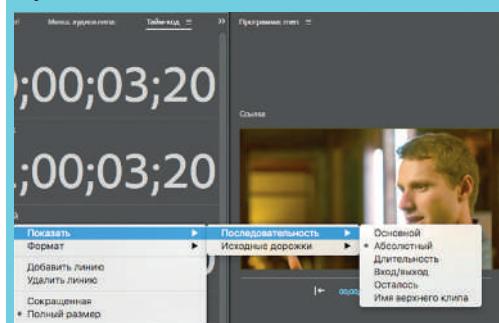
DAUNSHIFTING – mas'uliyati kamroq yumush va kamroq kuch-quvvat talab qiladigan ish bilan mashg'ul bo'lish, tinch va osuda hayot tarzi demakdir. Odatda odamlar yoshi ulug'lashib boraverach stressdan ochish maqsadida daun-shifting qilishni rejalashtira boshlashadi.

FAN-ZONA – sahnaga juda yaqin joylashgan ma'lum bir miqdorni o'zida jamlagan joy. Bu joyga o'nashgan kishi asosan suratga olishi yoki ijrochini imkon qadar yaqinroqdan ko'rishni maqsad qilgan bo'ladi.

GOLODOMOR – Sobiq sovet ittifoqi tomonidan aniq maqsadlarni ko'zlab, ongi ravishda vujudga keltirilgan ocharchilik siyosati.

TAYM-KOD – video yoki audio materialni aniq sinxronlash uchun ishlatalidigan raqamli kod. Podkast mulliflari tomoshabini yoki tinglovchiga qulay bo'lishi uchun har bir savol va unga berilgan javobning boshlanish vaqtini material izohida ilova qilishadi. Ijtimoiy tarmoq foydalanuvchisi taym-kodlarni ko'zdan kechirib, butun boshli videoni emas, o'zini qiziqitirgan qismini ko'rib qo'ya qoladi.

TILBILIM

MUSHUK VA SHUMSHUK

Mushuk so'ziga shuk so'zi asos bo'lgan. Men bu haqda aniq ma'lumotga "Navoiy asarlari lug'ati"ning 1973-yildagi nashrida duch kelganman. O'sha manbada shuk so'zi "pisib, poylab, tikilib yotgan" ma'nolarini anglatadi deb izohlangan. Bunga shumshuk so'zini ham qiyoslash mumkin. "Shumshyam!" degani "pisib turma" degan ma'noni bildiradi.

G'ayri ulkim, yotibon yo'lungda shuk, Qormobon qoningni ichkan bir mushuk. (Alisher Navoiyning "Lison ut-tayr" asaridan).

Mahmud Koshg'ariyida shuk so'zi "tinchlantiruvchi", "to'xtatish" so'zi sifatida izohlangan. Ya'ni, ko'satskich barmog'i labi ustiga qo'yib "Tss!" deganlariday. E'tibor qilsangiz, Koshg'ariy izohida ham "pisish, poylash" ma'nosiga yaqinlik bor.

Yusuf Xos Hojibda shunday misra bor:

Nelyg shýk turur-sá na boldi özýñ Ma'nosi:

Nega jim turibsan, senga ne bo'ldi?

Yusuf Xos Hojib bu yerda shýk so'zini "jim turish" ma'nosida qo'llagan.

XI-XIV asr eski turkiy til manbalarida "mushuk" ma'nosi machi hamda chetiy zoonimlari bilan ifodalangan. Mýshyk (möshyk) so'zi ilk bor "Qissasi Rabg'uziy"da qayd etigan.

Eshqobil SHUKUR

HAJV

Maktubim javob istab...

Ushbu yozayotgan xatim tez va oz kunlar ichida yetib borib ma'lum bo'lg'aykim, o'shal shahri azimda o'ynab-kulib yurgan aziz noibimiz, J.G.Biyronova, deb bilgivingiz. Biz, Sizni suyib tanlagan saylovlarningiz o'shal o'zingiz bilgan go'sha – hamisha ko'hna va navqiron Cho'rindi mavzeyida amal-taqal uchma-uch qilib, bu g'animat hayat ne'matlaridan bahramand bo'lmoq ilinjida yashab turibmiz.

Qadrli J.G.Biyronov! Siz bilan ilk uchra-shuvimiz yodiningiza bo'lsa kerak. Qaroqchitol MFYda o'tkazilgan nomzodlar bilan muloqot tadbirida men zalning qoq o'trasisda tovuspat jemperda boshyalang o'tirgan edim. Nomzodlar orasidan aynan sizni ajratib o'ganimning sababi, o'zingiz ham bir yarim soatlik maylis davomida nuqlib men tarafga qarab ma'ruba urdindiz. Anu sha otashin nutqingiz meni sobiq adabiyot o'qituvchisi sifatida benihoyatda hayajonlantirib tashladi. Ayniqsa, "Men sizni kelajagingizni o'layman, siz baxli yashashningizni xohlayman va ayan sizning Saodatingiz uchun bir umr dastur asosida kurashaman!" deb ont ichganingiz meni tosh yuragimni g'il-g'il eritib tashlagandi. Qolaversa, o'trancha qizim Saodatni ham tilga olganingiz meni yolg'iz ona sifatida o'tayam umidvorlikka soldi.

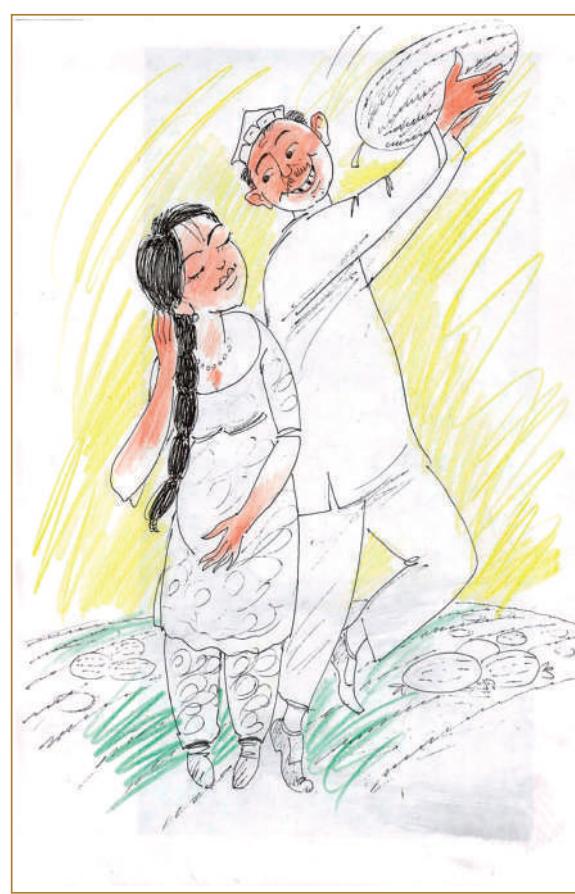
Yuragimni tosh deb ataganim sizga g'alati tuyilayotgandir, Javlon aka. Balki dilbandimni otigacha aniqlab, turish-turmushimgacha astoydi qiziqqan sizdek noziktib adibning sinchov nazari mening o'jarilim, unchamunchasiga darrovdanga ko'niq ketaveradigan kapalaktabatlardan emasligimni aniq-tiniq ilg'ab olgанди.

Ha, hayot meni qayta-qayta sinovlarga soldi, har xil va turfa maqsadlarni o'zimdan naq ikki yosh katta bo'lgan fizika o'qituvchisiga uzatib yuborishdi. Endi o'zingiz o'ylang, qanday qilib, mening lolaqizg'aldoqday nozik ko'nglimga uning "ishqalanish kuchi" to'g'ri keladi? Men juda-juda azob chekdum. U meni tushunmasdi. Tushunishni ham istamasdi.

Bayt:

Har kechada g'uussalarim borayotir
orta-orta,
Kelib xolimni so'rmaysan,
jigarso'xtam, torta-torta...

To'yimizdan ikki oy o'tar-o'tmas men maktabimizdag'i ximiya o'qituvchisiga ko'ngil qo'ydim. U ham tez orada xotinini qo'ydi-yu, menga uylanishga majbur bo'ldi. Nega majbur bo'ldi, deb hayron bo'lmang. Sevgi shunday qudratga egaligini ijodkor sifatida yaxshi bilasiz. Ammo bu turmushimiz ham uzoqqa cho'zilmadi. Chunki tez kunlarda birincha erimdan homilam borgilini zolim qaynonam

ilg'ab qoldi-yu, hayotimizni ostin-ustun qilib yubordi. Men chekmagan jabr-u-jafo, qayg'u sitamlar colmadni. Ko'zyoshlarim daryo bo'lib oqdi. Ammo nachora...

Oyning o'n beshi yorug' deganlaridek, o'sha kezlarji jismoniy tarbiya o'qituvchisi Pavlovonaka jonimga ora kirdi. U o'zining baquvvat qo'llari bilan meni tushkunlik botqog'idan tortib oldi. Ikki haftacha baxt-u farog'at og'ushida yashadik. Ammo badniyat kimsalar biz Sarqo'rg'ondag'i shiyonlarning birida muhabbat dostonini baralla kuylab yurganimizni ota-onamiziga, eng yomon, Pahlavon akamning yalmog'iz xotiniga yetkazibdi. Yovuz va johil kimsalar bizning beg'ubor orzularimizni poymol qilishdi: maktab pedosvetida muhokama qilib, ikkimizni ishdan mosuvu aylashdi. Bu orada men dekretga, Pahlavon akam chet elga ravona bo'ldik.

Oradan kunlar o'tdi. Yana kutilmaganda bosh ustimda ishq quyoshi charaqlab, baxtim ochilib ketdi. Tug'ruqxona rahbari Sopponqula aka mening jamolimni ko'rib, ko'z ostiga olib qo'yan ekan, ko'zim yorib, chillam chiqar-chiqmas qovun sayliga talkif qilib, shaxsan o'zi avtoulov yubordi. Shunday qilib, biz muhabbatdan sarxush bo'lib Sirdaryo bo'yalarida ko'p va xo'p qovunxo'rlik qildik. Lekin men sho'peshonan baxti qora qozilishim ekanmi, qovunga to'yan qopponq maraz kimandirish eshitgan uzunqulop mish-mishlarga ishonib, mening dong'im maktab chog'imdayoq butun tumanda ovoza bo'lganini yuzimga soldi-yu, nomardilaracha mashinasiga o'trib meni hijronlarga tashlab ketdi. Shu tariqa Sayhun solihida qon yig'lab qolaverdim.

Istaram issiqligi, ko'zga yaqinligim, eng muhim, qalbim pokligi hamma joyda ish beradi, kishilar diqqatini tortmay qo'ymaydi. Bu ne toleki, o'n daqqaq o'tar-o'tmas istiqbolimda o'sha to'qaylarning egasi bo'lgan fermer Olimjon aka

oq otda namoyon bo'ldi. Biz ikki yosh beixtiyor bir-birimizga dil bog'ladik, bir umr ajralmaslikka ahd qilib, bearmon yashayberdi.

Azizim Javlon akajon, men xatim boshida juda ko'p nohaq jafolkler chekkanimi aytil o'tgandim. Bu gal ham charxi-krajrafor mendan chirtta yuz o'girdi. Bir haftalik turmushimiz kutilmaganda qamish chayladek ag'darildi. Olimjon akam xayr-ma'zurni nasiya qilib, oq otini choptirgancha g'oyib bo'ldi. Amal-taqal qilib ona qishlog'imga qaytib kelgach, arizapariza qilib ishga tiklandim-u, g'alati ahvolga tushdim: Olimjon akamdan yukli bo'lib qolgan ekanman. Qisqasi, ko'p sarguzashlardan keyin o'trancham Saodatxon Qarag'andalagi sarishta bir ovulda dunyoga keldi.

Musofirlarning noni qattiq deyishadi. Musofir bo'limguncha musulmon bo'lmaysan, degan gap ham bor. Sizning qimmatli vaqtingizni olmaslik uchun muxtasar aytas, safarga yolg'iz borib, uchovlashib qaytdik. Ya'ni, Saodatxonidan keyin Sarsanbay ismlni azamat o'g'ilchali ham bo'lgandim. Hozirda siz saylangan okrugda besh nafar farzandim bilan sizdan avval noiblik qilgan Milliqboy akadan esdalik bo'lib qolgan ikki sotixli kottejda muqim yashab kelmoqdamdan. Yetti yilki, vaqtincha ishsizman. Meni qora niyatli badkirdor hamkaslarim axloqsiz deb mag'zava to'kib, diplomim go'yo qalbaki ekanini ro'kach etib, mabtagdan chetlatishga muvaffaq bo'lishgan. Axir qanaqasiga diplomim soxta bo'sin, uni shaxsan tuman tunqrovuli Yorqinjon Pinphonov tug'ilgan kunimga tortiq etgan bo'lsa?! Bu yog'ini so'rasangiz, shukur, farzandlarim matabda, bog'chada javlon urishyapti, faoliyatimga xalal berishmaydi, eslari ko'p.

Javlonjon akaginam, maktubimdan murod shuki, tez-tez hududimizga kelib turibsiz, bir oyog'ingiz shu yerda bo'p qolgan. Tuman rahbarlari bilan kelishib, saylovlarningiz bo'lgan mengina mushfiq yolg'iz ayolga olti sotixli kottej olib bersangiz. Bitta xonasini o'zingizga mehmonxonada yotib yurmasdan, mening g'amxo'rligimdan bahramand bo'lardingiz. Osh-ovqat, kir-chir, issiqsovug'ingiz mening mehrli e'tiborimda, yondosh xonangizda dingqulolq yashardim, vaqt be-mahal kirdi-chiqdi qilib turardik. Men nega bu qadar dadil talkif tashlayotganim boisi shuki, u kuni oynayi jahonda she'r o'qiganingizni ko'rib qoldim. Aniq bildimki, siz ham meni unutolmay qiyalib yuribisz. Illi uchrashuvimiz hamon qalbingiz to'rida. "Gulzoringni ko'zlab turar bulbulim" degan satringizni men judayam teran tushundim va chiqur his qildim.

O'zimming bulbuligo'yo shoirginam, siz menga boshpana undirib, g'amxo'rlik qilish barobarida, ham noiblik majburiyatimgizni, ham insoniylig burchingizni hamda yigitlik vazifangizni sharaf bilan bajargan bo'lardingiz. Aks holda va'daboz Milliqboy noibga o'xshab, bemahal g'oyib bo'lib, yosh ketmang, deyman-da. Sizdan qondiruvchi javob kutib, yo'llaringizga intizor ko'z tikib qoluvchi saylovlarningiz: Chamandagul Ochildiyeva".

Oqqa ko'chiruvchi **Mulla XUNOB**

Jadid
adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy hujumlik gazeta

Muassislar:

O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI

RESPUBLIKA MA'NAVİYAT VA MA'RİFƏ MARKAZI

O'ZBEKISTON RESPUBLİKASI FANLAR AKADEMİYASI

MILLIY MASS-MEDIANI QOL'LAB-QUVVATLASH VA RIVOJLANTIRISH JAMOAT FONDI

"SHAHIDLAR XOTIRASI" JAMOAT FONDI

Bosh muharrir:

Iqbol Mirzo

Mas'ul kotib:

Shuhrat Azizov

Navbatchi muharrir:

Shahriyor Ibrohimov

Sahifalovchilar:

Erkin Yodgorov

Nigora Tosheva

Mualif fikriti tahririyat fikriti bilan mos kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar mualifiga qaytarilmaydi va ular yuzasidan izoh berilmaydi..

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administrativasi huzuridagi Axborot va omavviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 195115 raqam bilan ro'yxatga olingan.

Kirill yozuvidagi addadi – 8 568
Lotin yozuvidagi addadi – 12 606
Media kuzatuvchilar – 31 354

Buyurtma: G – 240.

Hajmi: 4 bosma taboq, A2.
Nashr ko'satskichi – 222.
Tashkilotlar uchun – 223.

1 2 3 4 5 6

Manzilimiz:

Toshkent shahri,
Shayxontohor tumani,
Navoiy ko'chasi, 69-uy

Telefonlar:

Qabulxonasi: (71) 203-24-20
Devonxon: (97) 745-03-69
jadidg@mail.ru (71) 203-24-17
Jadid_gazetasi@exat.uz

"Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi:

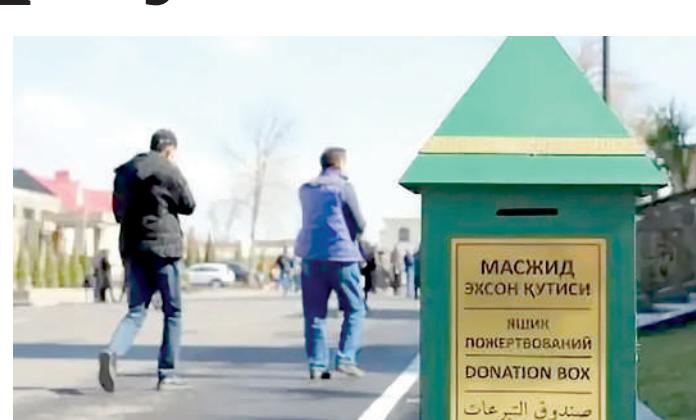
Bosmaxona manzili:
Toshkent shahri,
Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

Bosishga topshirish vaqt: 21:00
Bosishga topshirildi: 20:00
Sotuvda narxi erkin.

TARMOQLARDA NIMA GAP?

Xayriya qutilari qanday qo'yiladi?

Xayriyalar mol-mulk shaklida xayriya yig'a oladimi?
Albatta, yig'a oladi. Faqat xayriya qutilari orqali. Ya'ni, har bir kupyura yoki tanga, albatta, belgilangan tartibda o'rnatilgan shaffof xayriya qutisiga tushib, ko'pchilik ishtirokida hisoblanib, hujjatlari qilinib, hisoboti o'z vaqtida berib boriladigan bo'lishi kerak.
Homiylilik xayriyasini olganlarga boshqa yordam va imtiyozlar berilmaydi?
Unday emas.